

Farsang – az ördögök ünnepe

A farsangot már Bod Péter is német eredetű szokásnak vélte. „Deákul hívják Bachanali a' Bakhúsról: értetik pedig ez a' nap egyenesebben, a' melly a' nagy Böjt első napját megelőzi és utolsó Hús-evő nap, mellyet mondanak *Carniprivium* vagy *Privicarnium* néha az írásokban: mellyen még a' Keresztyének között is sok rendetlen, tréfás és vétkes dolgok mentenek véghez. Mert némellyek lárvákat vettek, különböző Nemnek ruhájában öltöztenek, sok vásottságot, feslettséget vittenek véghez: némellyek sok-féle figurás köntösöket vévén magokra, mutatták magokat Pokolból jött lelkeknek; mellyre nézve helyessen mondták sokan Ördögök' *Innepének*.”¹

A magyar közösségekben *farsangnak* nevezik a vízkereszttől húshagyókeddig terjedő időszakot. Elnevezése a bajor–osztrák *Fasching* szóból származik, melynek irodalmi formája, a *Fastnacht* kezdetben csak a húsvéti nagyböjtöt megelőző éjszakát jelölte, de jelentése később fokozatosan kiterjedt az egész, vízkereszttől húshagyókeddig tartó periódusra is.²

A vidám farsangi játékok, multságok napjainkban is a háromszéki szokások legélőbb, legproduktívabb rétegét alkotják. Azok sorában három fontosabb csoportot különíthetünk el: családi térben megszervezett fonóházi, utcán felvonuló és zárt, publikus helyiségekben tartott karneváli szokásokat.

a) A fonóházi szokások

A háromszéki falusi lányok és asszonyok a tél kezdetétől fonókat szerveztek egy-egy család házában. Általában egy-egy szegeletben vagy utcában lakó asszonyok, lányok gyűltek össze fonni, varrni, társalogni és játszani. Ezek a fonóházak a téleleji és a farsangi szórakozások legfontosabb helyszíneiként és intézményeiként működtek. Érdekes, hogy a 18–19. századi egyházi iratok is határozottan elítélték az ifjabb nemzedékek fonóházi multságait.³

A legtöbb háromszéki faluban egészen a második világháború végéig, más helyiségekben pedig a mezőgazdaság 1962-es kollektivizálásáig fennmaradt a fonó. A férjhez készü-

---

¹ Bod 1786. 53.

² Pozsony 2006. 205.

³ Szócsné Gazda 2001a. 35–37.

ló leányos házaknál, általában farsang idején, különböző fonó, tollfosztó és paplanvarró kalákákat is szerveztek.⁴

A farsangi időszak utolsó hetében az egy fonóházba járók vidám mulatságot rendeztek. Párkereső játékokat (pl. csókkal befejeződő kútbahúzást vagy orsólopást) játszottak, héjalt kukoricát, süteményeket és mézes pálinkát fogyasztottak. A leányok és az asszonyok fonóházaiban álarcokat viselő *maszkurások* elsősorban a farsangi hetek végén jelentek meg. A tréfásabb asszonyok ilyenkor beöltöztek férfiaknak, a leányok legényeknek, a férfiak pedig asszonyoknak. A legtöbb háromszéki faluban kéregető cigánynénak, huszárnak, ördögnek, halálnak, várandós asszonynak, bohócnak, vőlegénynek és menyasszonynak, városi úrfiknak és kisasszonyoknak öltöztek be. A *maszkurások* csoportját rendszerint egy *bekérező* kísérte. Ha az alakoskodókat befogadták és behívták, akkor bent a házban vidáman táncoltak, énekeltek, provokálták (pl. bekormozták vagy befestették) a jelenlévőket. A háziak rendszerint süteménnyel és itallal kínálták meg a játékosokat, kosarukba pedig almát, diót, körtét, tojást, füstölt kolbászt helyeztek. Az alakoskodók általában arra törekedtek, hogy a meglátogatott háznál kilétüket ne fedjék fel, s álarcukat a jelenlévők ne tépjék le.⁵

Minden faluban pontosan számon tartották, hogy a farsang végéig kinek kérték meg a kezét, s a nagyleányok közül ki maradt pártában húshagyókedden. Egészen a 20. század közepéig élt az a szokás, hogy a fonóházakban szórakozó legények titokban összebeszéltek, felkerelkedtek, majd kikötötték a kevélyebb vénlányok házának ajtaját, utána dióverő karóval a háztetőt fődő zszindelyt jó erősen megverték, ablakuk alá pedig hamuval töltött cserépedényt, úgynevezett *bakkfazekat* dobtak.⁶ A hajadon szülei, egy ilyen „macskazenés” megszégyenítő esemény után, rendszerint mindent elkövettek, hogy a következő farsang végére férjhez adják a pártában maradt lányukat. Itt jegyezzük meg, hogy fél évszázaddal ezelőtt az esküvők zömét Háromszéken is elsősorban a farsangi víg hetek alatt tartották, amikor szüneteltek a jelentősebb mezőgazdasági munkák.⁷

Ifjú legénynek és várandós leánynak beöltözött maszkosok Magyarhermányban még 1992 telén is jártak házról házra, Szárazajtán pedig *batyukáknak* nevezték a farsangi maszkosokat. Háromszéki falvakban akkor is beöltöztek *menyasszonynak*, *vőlegénynek* és *bekéreztetőnek*, amikor a fonóházhoz tartozó asszonyok vagy leányok közül valaki aznap nem érkezett meg. Ilyenkor a legények összebeszéltek, gyorsan felöltöztek az említett maskarákba, elővettek egy szánt, amit csengőkkel díszítettek fel. Utána nagy zajkeltéssel bementek a fonóból elmaradt személy házába, s még az ágyból is kiráncigálták, saját házában megtáncoltatták. A háziak rendszerint itallal kínálták meg a *batyukákat*, akik az igazolatlanul távol maradó asszonyt végül is hangos énekszóval, szánon húzták a fonóházba.⁸

⁴ Bogáts 1946. 79, Páll-Gecse 1983.

⁵ Benedek H. János 1992-es gyűjtése.

⁶ Pozsony 2000b. 141.

⁷ Kotics 2001a. 13-60.

⁸ Benedek H. János 1992-es gyűjtése.

Erdővidéki falvakban (pl. Vargyason, Felsőrákoson, Székelyszáldoboson, Olaszteleken, Bardócon, Kisbaconban és Magyarhermányban) a fonóházakban *kecskemaszkosok* is megjelentek vízkereszt napjától egészen húshagyókeddig. Az erdővidéki kecskések játékaikkal sokszor még a Rikán is átkeltek, s ott elsősorban Oklánd környékén is köszöntötték a meglátogatott családok tagjait.⁹ A kecsketáncoltató csoportban rendszerint öt, zenészt, kecskét, csobánt, monyatornt és békéreztetőt alakító, katonaviselt legény vagy fiatalabb házasember vett részt, de a csoporthoz csatlakozhattak más tréfáskedvű személyek is. A játékra általában már az ünnepek előtti hetekben készülni kezdtek egy-egy nagyobb tekintélynek örvendő személy irányításával. A maszkos csoportot rendszerint egy *bekérező* vezette, aki legtöbbször ünneplő székely ruhába öltözött, kezében pedig virágokkal és színes szalagokkal feldíszített botot tartott. A *kecskét* alakító személy rendszerint a négy lábon álló állat testtartását utánozta. Előrehajolt, a kezében lévő botra támaszkodott, melynek felső felére ráerősítették a fából kifaragott és bőrrel bevont kecskefejet. Annak alsó álla egy zsineg segítségével mozgatható volt, és ha ritmikusan húzogatták, akkor csattogó hangot adott. A háziak rendszerint annak mélyedésébe helyezték pénzadományait. A *kecske* szarvaira kisebb csengőket és díszesen kivarrott zsebkendőket erősítettek, szemeit színes üvegyöngyökből, szakállát pedig lófarokból vagy kenderből készítették. A legtöbb erdővidéki faluban arra törekedtek, hogy a kecske minél díszesebben legyen felöltöztetve. Hátára földig érő szőttest vagy varrottas pokrócot, csipketerítőket és színes szalagokat helyeztek. Vargyason a gyapjútakaró alá még csipkés szélű fehér lepedőt is tettek.¹⁰

A *fejőpásztor*, a *gazda* vagyis a *csobán* rendszerint kifordított báránybőr sapkát és bundás kabátot, székely harisnyát, régebben pedig bocskort viselt. Kezében pásztorbotot tartott, övére pedig nagyobb kolompot kötött, arcát azonban nem fődte álarc. A *monyatornt* vagy *pásztorfiút* általában egy kisebb fiú alakította. Ő is kifordított báránybőr sapkát, bundát viselt, kezében szintén botot tartott. A kecskejárató csoportot egy *zenész* is mindig elkísérte. Századunk elején még furulyával, a második világháború után már hegedűvel, akordeonnal vagy ritkábban szájharmonikával szolgáltatta a zenét. A vargyasi csoportban egy *néma* szereplő is részt vett. Bő fehér inget és gatyát viselt, amit legtöbbször szalmával tömtek ki. Arcát selyemharisnyából készített álarccal fődtek, derekára pedig egy övet kötöttek, arra pedig elől murkot, oldalt dohányt tartalmazó tököket erősítettek. Az alakoskodó szájában pipát, kezében ostort tartott, amivel távol tartotta a báméskodó gyermekeket.¹¹ Száldoboson a 20. század első felében a kecskés csoportban *menyasszony* és *vőlegény*, valamint 3-4 *batyukás* is részt vett. Az erdővidéki falvakban nem pusztították el a maszkokat farsang végén, azokat gondosan eltették és felhasználták a következő években is.

⁹ Jánosi 2001.

¹⁰ Jánosi 2004. 27–28.

¹¹ Jánosi 2008. 26.

A kecskések általában minden házat rendre meglátogattak a faluban. A csoport élén haladó *bekéreztető* illedelmesen kopogott a felkeresett ház ajtaján, elmesélte látogatásuk célját, míg a többiek kinn várakoztak. Bardócon rendszerint a következő szöveggel kérezték be: *Kecskemétről hoztunk egy szép magyar kecskét, s ha a házigazda megengedné, akkor bevezetnénk. El fogja mondani a házigazda, a gazdasszony és a nagyleány minden titkát...*

Magyarhermányban így köszöntötték a háziakat: *Jó estét adjon az Isten mindenkinek! Volna nekünk egy vad kecskénk, amit ha beengednének ide, megtáncoltatnánk ügyibe.* A szószóló egy más háznál így kérezték be: *Van nekem két bárányom s két farkasom, két kecském, bé tetszik-e azokat engedni?*

A száldobosi csoport a következőképpen kért engedélyt a belépésre: *Messzi fődről jöttünk, nagyon elfáradtunk, egy igazmondó táltos kecskét hoztunk. Béengedik-e, hogy megfjehessük, met idekinn nagy hideg van, és nem akar az istenért se megállani.* A beköszönő rigmusnak számos tréfás változata élt a faluban: *Messzi fődről, Afrikából jöttünk, egy csodálatosan szép kecskét hoztunk, ha béengedik, megmutatnók.*

Olaszteleken már hosszabb verses rigmussal kérezték be:

*Tisztesség a ház gazdájának,
Béke, boldogság, szeretet szálljon erre a házra!
Hogy mi járatban vagyok, azt én elmondanám,
Hogy ha önök az én szavamot meg es hallgatnák,
Nagybardócról hoztunk egy szép táltos kecskét,
Szíves engedelmmükkel mii bé es eresztenök.*

A maszkosok a beköszöntés alatt kinn a kapuban várakoztak. A legtöbb család beinvitálta a csoport tagjait: *Jöjjenek, jöjjenek, szívesen látjuk.* A kecske furulyaszóra, vidáman táncolva lépett be a hajlékba, miközben megcsipkedték a *kecskét*, akit általában a pásztorok védtek meg botjaikkal. A zene dallamára a *kecske* fel-felszökdösött, nagyokat rúgott és alaposan megijesztette a háziakat, különösen a féltősebb, kisebb gyermekeket és lányokat. Olaszteleken ilyenkor egy vidám kanászdallamra táncolt:

*Kecsepásztor vót apám,
Pásztor vagyok én is,
Csak a botját hagyta rám,
Boldog vagyok mégis,
Kis ollócskám mellém fekszik,
Együtt szundikálunk estig,
Jóccakát kívánunk.*

Vargyason, Száldoboson és Bardócon a *kecske* legtöbbször az elvesztett kecskéit sirató pásztor énekére táncolt:

„Elvesztettem a kecskémet,
Megver anyám érte,
Amott látok feketéket,
Vajon nem azok-e?
Hej, azok nem azok.
Azok szenes csutakok,
Többet nem áluszom.”¹²

A következő két versszak már a farsangi bállok vidám hangulatát tükrözte:

„Komámasszony pincéjében van a tyúkók tánca,
Ez a kicsi árva kecske csak egyedül járja.
Jaj, azok nem azok, azok szenes csutakok,
Holnap nem aluszom.
Jaj, azok mer azok, azok szenes csutakok.
Holnap is aluszom.

Rengesd, uram, a gyermeket, hadd menjek a bálba,
Mert most mennek a batyukák a jó mulatságba.
Jaj, azok nem azok, azok szenes csutakok,
Holnap nem aluszom.
Jaj, azok mer azok, azok szenes csutakok,
Holnap is aluszom.”¹³

A *kecske* tánca rendszerint pattogó, alacsony ugrásokból állt, azonban mindig erős dobantásokkal történt, miközben állával ritmikusan csattogtatott. A kecskét alakító legény ezzel az éles, pattogó ugrással haladt előre, hátra, balra vagy jobbra. Tánc közben felsőteste vízszintesen, mindig elő volt hajolva, s dőfést utánozva ijesztgette a háziakat, miközben szájával ritmikusan csattogtatott, a kezében tartott bottal a padlózatot kopogtatott.

Utána a fejőpásztor megállította a zenét és a táncot, majd a kecske bemutatta tudományát a nézőknek, jelenlévőknek. A pásztort alakító legény előbb megsimogatta az állatot, majd különböző kérdéseket intézett hozzá:

- *No, mondd meg, édes kecském, hogy a háziasszony dolgos-e?*
- *A házigazda csalta-e meg a feleségét?*
- *Fösvény-e a háziasszony?*
- *A nagyleány férjhez megy-e a farsangon?*
- *Jó termést ad-e az Isten a házigazdának?*

¹² Lásd Jánosi 2008. 27.

¹³ Jánosi 2008. 27.

A *kecske* rendszerint fejének bölintésével vagy állának csattogtatásával válaszolt a feltett kérdésekre. A legtöbb faluban olyan tréfás kérdéseket is feltettek a *kecskének*, amelyek burkoltan a családtagok tulajdonságára, az elmúlt esztendő személyesebb történéseire vonatkoztak. Végül is a háziak köszönésképpen az állat szájába pénzt, gazdájának pedig italt adományoztak.

A kecskejáték központi jelenetét rendszerint a fejés alkotta. A pásztor odaszólt a *kicsi szolgának*, *monyatornak*, hogy fejje meg a kecskét: *No, te fiam, három nyarat és három telet szolgáltál nálam, mutasd meg, mit tanultál tőlem!* Mivel a kisebbik pásztor előbb nagyot ütött az állatra, az nagyot rúgott. Majd utána leült egy kicsi székre, kezébe vett egy kisebb csuprot és benyúlt a kecske lábai közé, s annak fejését utánozta, de a *kecske* rendszerint felrúgta a vele gorombán bánó kispásztort, a nézők örömeire. A nagyobbik pásztor előbb szidalmazta tanítványát, majd kucsmáját ráakasztotta a kecske szarvára, kedvesen megsimogatta, becézgette állatát: *Cége, cége, baluzsa...* Majd egy zsebében előkészített üvegből észrevétlenül tejet töltött a csuporba, s a fejés eredményével megkínálta a háziakat. A játék obszcén elemekben is gazdag volt, mivel nagyon sok esetben a kecskét alakító legény lába között megfogták annak *titkos tagját*, mire a *kecske* agresszíven rúgni, döfni és ugarni kezdett.¹⁴

A legtöbb háznál rendszerint a háziasszonyt és a leányát is megtáncoltatták, akik a játékosokat étellel, itallal és pénzzel kínálták meg. A *bekérező* végül is megköszönte az ajándékokat, majd jó egészséget, jó termést kívánt az új esztendőre. Az erdővidéki kecsketáncoltatók nemcsak saját falujukban mutatták be kivételes tudományukat, hanem a szomszédos helységekből is.

Jánosi József kutatásai szerint a vargyasiak 1905-ben, az Ágostonfalvát Bardóccal összekötő út építése idején ismerkedtek meg a játékkal. Mivel az ágostonfalvi változat elnyerte a vargyasiak tetszését, csakhamar meghonosították falujukban is, ahonnan a 20. század első évtizedeiben rendre elterjedt Erdővidék más településeiben is, elsősorban a Bardóc környéki falvakban, Olaszteleken, Erdőfűlén, Vargyason és Magyarhermányban. A felsorolt helységekből egészen az 1980-as évek elejéig elsősorban felnőtt férfiak és nagyobb legények gyakorolták. Utána átkerült az iskolás gyermekek gyakorlatába, akik a játékot rendszerint a táltos kecske *kikérdezése* nélkül adják elő.

Megjegyezzük, hogy a kecskejárás a 20. század első felében még élt kézdipojáni, kézdiszentléleki és nagyborosnyói magyaroknál is, de a román fiatalok egészen napjainkig gyakorolják karácsonykor Dobollón és Szitabodzán.¹⁵ A háromszéki magyaroknál és románoknál élő kecskejátékok a 20. század során alapvetően köszöntő és szórakoztató funkcióval rendelkeztek, régebben pedig a termékenység biztosítására irányultak.

A farsangi fonóházak Háromszéken az erőszakos kollektivizálást követő években megszűntek, amit jelentős mértékben elősegített a rádió, a tévé meghonosodása, valamint a közeli ipari, városi központokba irányuló migráció és ingázás, tehát a falusi élet-

¹⁴ Jánosi 2008. 27.

¹⁵ Jánosi 2008. 27.

formában és időhasználatban bekövetkezett gyökeres változás. Mivel gyökeresen átalakult az itt élők időhasználat, egyre kevesebb idő jutott a társas, közösségi szórakozásra és együttlétre.

b) Az utcai felvonuló szokások

Háromszéken a leglátványosabb farsangi szokások elsősorban az ünnepkör végén, utolsó napjain éltek. Leggyakrabban nyitott, publikus térben, utcán és nagyobb tereken szervezték meg a felvonuló jellegű, helyváltoztatós szokásokat, melyek rendszerint *esküvői, temetési vagy szüreti felvonulást* utánoztak.¹⁶

1. Lakodalmas menetet utánzó játékok

Több háromszéki faluban (pl. Bölönben, Csernátonban, Gelencén és Ozsdolán) a húshagyókeddi felvonulás voltaképpen lakodalmas menetre hasonlított, annak elemeit utánozta tréfás formában.

Csernátonban egészen a második világháborúig húshagyókedden, 1968 után pedig farsang utolsó vasárnapján szervezték meg a lovas felvonulást, melyben csak férfiak (legények és házas emberek) vehettek részt. A felvonulók rendszerint kisebb termetű lovakon ültek, hogy a nyeregben ülők még a kisebb gyalogkapuk alatt is beférjenek. Mivel a lovak nyakára csengőket, korongokat és harangokat kötöttek, az utcákon rendszerint **hangosan csatangoltak**.

A csernátoni csoportban általában tizenhat személy vett részt. A lakodalmi menetre emlékeztető csoportot egy *bekérező* és egy *szószóló* vezette. Utánuk az ifjú párt (pl. *menyasszonyt* és *vőlegényt*) alakítók következtek. A menetben rendszerint felvonult két *koszorúslánynak* és két *koszorúslegénynek* beöltözött alakoskodó, egy *énekező*, egy *kürtös*, egy *orvos*, egy *cigányasszony* és *férje*, valamint a zenészek csoportja. Míg a zenészek általában egy-egy lovasszekéren haladtak, a menetben felvonuló férfiak szalagokkal, csengőkkel feldíszített lovakon ültek. A *bekérező*, a *szószóló*, a *vőlegény*, a *koszorúslegény*, a *kürtös* és az *énekező* székely harisnyába vagy fekete priccnes nadrágba, fekete prémes gallérú kabátba, piros szalagokkal feldíszített fekete báránybőr sapkába öltözött. Lábukon kifényesített fekete csizmát viseltek, arcukat régebben rongyból készített álarc fődte, az 1980-as évektől kezdődően pedig színesre festették. A *menyasszonyt*, a *cigányét* és a *koszorúslányokat* csak legények alakíthatták. A *menyasszony* rendszerint egy használt fehér színű esküvői

¹⁶ Pozsony 1996. 99.

ruhát kölcsönzött, kezére fehér kesztyűt húztak, fejére pedig szintén fehér fátyolkendőt borítottak. A *vőlegény* mellére egy virágcsokrot tűztek. A *koszorúleányok* székel ruhába öltöztek, az *orvos* mindig fehér köpenyt és sapkát viselt, nyakára *hallgatót* akasztott, kezében pedig egy hosszú túvel ellátott, nagyméretű fecskendőt tartott.

A *bekérező* és a *szószóló* szövegeit általában füzetekből másolták és tanulták meg, de terjedésükben szerepet játszott a szájhagyományozódás is. A falubeliek rendszerint jól ismerték a szokásrendszer szöveg- és dalanyagát, valamint annak forgatókönyvét. A felvoulók sorrendje pontosan meghatározott volt: az 1980-as években elől ment a *bekérező*, a *szószóló*, az *új pár*, a *koszorúspárok*, majd őket követték a *cigányok*, *orvosok*, *kürtösök* és a *zenészek*.

A házigazdák csak akkor nyitották ki kapuikat, ha fogadták a csoportot. A *bekérő* minden vendégszerető család kapujában engedélyt kért a házigazdától, hogy beléphessenek az udvarra:

*Szép jó estét, falusiak,
Jó testvérek, alsóiak,
Ma bejárjuk a falut.
Ki nem hagyunk egy kaput,
Ruhácskánkkal, az ékessel,
Virágos szép köszöntéssel.*

A gazda igenlő válaszára megszólalt a *szószóló* is:

*Szerencsés jó napot szívemből kívánok,
Minden kedves vendégnek, akit itten látok,
Eme híres maszkacsapatnak szószólója vagyok,
Éppen ezért ajánlom magamat,
S arra kérem, hallgassák szavamat.
A tisztelt házigazdától bocsánatot kérek,
Hogy saját hajlékában ily bátran beszélek.
Az én kompániám a hosszú úton nagyon megfárada,
Egy kis pihenőre bébocsájtást várna.*

A lovas csapat tagjai énekszóval bevágtattak a ház elejéig, majd ott félkörbe álltak, és egy-két vidám, ropogós katonadallal köszöntötték a háziakat, majd újból megszólal a *szószóló*:

*Hé, legények, jó legények,
Álljunk meg egy percre, kérlek!
Farsang napja ma vagyon,
Eldöcögtünk a havon,*

*Adjatok vagy hat garast,
Kolbászt mellé, hat araszt,
Egy kis bort a belünkbe,
Kalácsot a kezünkbe,
Farsangolók érkeztek,
Szabad-e énekelni?
Béeresztik-e?*

Egy rövidebb nóta után újból a szószóló következett:

*Kévánok most minden jót,
Jobb időt, mint tavaly vót,
Jó őszt, telet, nyarat,
Ugyanolyan tavaszt,
Jó vásárt a farsangon!*

*Kévánok most minden jót,
Bő esőt és jó disznót,
Jó aratást, szüretet,
Víg farsangi heteket,
Nagy taliga kenyeret,
Bort és búzát eleget,
Szekeünknek kereket,
Poharunknak feneket,
Hogy mulassunk eleget!*

*Kévánok most minden jót,
Drága jó bort, olcsó sót,
Jó kenyeret, szalonnát,
Melléje meg pogácsát.*

A leányos házaknál köszöntőiket még megtoldották a következő tréfás rigmussal is:

*A ház leányának én most azt kívánom,
Legyen a bolhától csendes nyugodalma,
A farsangon egy cifra lakodalma,
Én is ehhez, ha kell, megadom a vámot,
Éljen és viruljon e ház népessége,
Maradjon mindenki békességben!*

A házigazda megköszönte a jókívánságokat, utána pedig borral, pálinkával és süteménnyel kínálta meg a *farsangolókat*. Régebben füstölt kolbászt, szalonnát, tojást is adtak a legényeknek, amit a menet végén haladó szekéren helyeztek el. A csoport távozása előtt a *szószóló* köszönte meg a kapott adományokat:

*Becses ajándékát vesszük köszönettel,
Ahány csepp víz vagyon Csernáton vizében,
Ahány szál fűszál van a rét mezeibe,
Annyi áldás szálljon e család fejére.*

*Kívánok most minden jót,
Zsíros esőt, kövér hót,
Száras bikkfát eleget,
Víg farsangi heteket.
Adjatok még itókát,
Bé kell járni még az utcát,
Bé kell menni Ilonkához,
Nem ült-e már asztalához?*

*Kedves házigazda, mi most elmegyünk,
Más szállást keresünk,
Mindent szívüinkből köszönünk!*

Elindulásuk előtt rendszerint még egy újabb dalt énekeltek: pl. *Csernátoni torony, jaj de messzire látszik, Vékony a nádszál, lehajlik a földre, Felkötöm a rézsarkantyúm, Hideg szél fúj, édesanyám, Esik eső csendesen az árpatarlóra* stb. Lovaglás közben a férfiak hangos énekét a lószerszámokra felkötött csengők hangja, az ostorok pattogása és a legények hangos és vidám kurjongatása kísérte. A második világháború után, 1947-től hatalmi szóval tiltották be a farsangi felvonulást. A falu fiataljai értelmiségi kezdeményezésre, a Haszmann család közbenjárására csak 1968 után, az 1970-es évek végén szervezhatték meg újra.

A csernátoni farsangosok csoportja egészen az 1990-es évek elejéig rendszerint meglátogatta a szomszédos településeket (pl. Márkosfalva, Martonfalva, Albis, Ikafalva és Futásfalva) lakosságát is. A vidám farsangi felvonulás végén az összegyűjtött adományokból általában nagyobb lakomát és táncos mulatságot szerveztek.

A farsangvégi táncos mulatság kihirdetésére vagy éppen befejezésére Gelencén és Ozsdolán általában maszkos felvonulást szerveztek. A játékosok mindkét faluban lóháton és szekéren, havas időben pedig lovas szánon vonultak fel.

1989 után mindkét helységben újabb reneszánsza kezdődött a felvonuló jellegű farsangolásnak. A menetben lóháton vitézkötéses legények és férfiak vonultak. Az utánuk haladó szekereken rendszerint lakodalmasszerű menetet utánzó csoport következett. Gelencén

az utolsó szekér egy rúd végére felerősített, szekérkeréken forgó, szalmával kitömött, öszeölekezett férfit és nőt jelképező bábupárt húzott. A csoport tagjai húshagyókedden rendszerint az új római katolikus templom előtt gyülekeztek, majd utána rendre bejárták a falu utcáit. A teresebb helyeken, üzletek és kocsmák előtt, keresztutaknál rendszerint megálltak, majd a csoportot vezető *szószólók* ott verses rigmusokkal köszöntötték az egybegyűlteket, végül pedig meghívták falustársaikat a farsangi időszak utolsó táncos mulatóságára. A zenészek rázendítettek egy táncdallamra, s a szekereken álló székelyruhás fiatalok egy-egy rövidebb táncot mutattak be az összegyűlt „nézők” örömére. Az adakozóbb gazdák itallal és süteménnyel kínálták meg a felvonuló maszkosokat.

Az 1989-es rendszerváltozást követő években a fiatalok Torján is nagy lelkesedéssel szervezték meg a farsangi felvonulást. A maszkosok itt is lóháton meg szekereken vonultak fel. A torjai menet szintén esküvői menetet utánzott, s a lovasok után haladó szekéren pedig ott ültek a menyasszonynak és a vőlegénynek beöltözött alakoskodók. Az egyik szekéren kályhát helyeztek el, s a mellette álló asszonyoknak beöltözött legények palacsinát sütöttek, s azzal kínálták meg az utcára kitódult bábéskodókat. Ezt a szokáselemet egy olyan pedagógus honosította meg feleségével együtt a faluban, aki korábban Szászrégen környékén tanított.

Bölönben a farsangi felvonulást még a második világháború utáni évtizedekben is megszervezték folyamatosan, rendszerint február utolsó vasárnapján, különösebb értelmiségi beavatkozás nélkül, elsősorban belső igény hatására.¹⁷

A szokás időpontja azért nem véletlen, mivel február utolsó hétfőjén, a második világháború kezdetéig Bölönben minden évben nagyvásárt tartottak. Az idősebbek arra is emlékeztek, hogy a 19–20. századok fordulóján egy ilyen vásáros napon a bölöni legények annyira összeverekedtek az ajtaiakkal, hogy rendőröket kellett a faluba kihívni, tehát a legények azóta éppen ennek a lokális *háborúnak*, eseménynek az emlékére szervezik meg az ünnepet minden évben.

A lovas felvonulás előkészítésében és kivitelezésében elsősorban a *legények* játszanak döntő szerepet. Ebben a Barcaság szomszédságában fekvő faluban egészen a második világháború végéig folyamatosan működött a legényegylet. A legénytársaság nemcsak a karácsonytól újévig tartó táncmulatság megszervezésére állt össze, hanem egész évben működött.

A farsangi felvonulás vezetői mindig katonaviselt nagyobb legények voltak, akik pár héttel az ünnep előtt összehívták tagjaikat, elosztották a teendőket és a szerepeket. Rendszerint pénzt gyűjtöttek össze, hogy a gazdáktól lovakat bérelhessenek.

A farsangi menetet egy *parancsnok*, *felvezető* irányította, akit a rátermettebb, tiszteletet parancsoló legények közül jelöltek ki. A legénytársaság vezetője századunk elején még székely ruhában vonult fel, a második világháború utáni évtizedekben már rendőrtiszti viseletben. Szájában sípot tartott, s annak hangjával irányította a csapatot. 1993-

---

¹⁷ Seres 1980. 35.

ban kopjafára emlékeztető faragott pálcát tartott a kezében, vitézkötéses kabátját és fekete báránybőr sapkáját pedig piros szalag díszítette. A falubeliek mindig tőle várták, hogy rendet és fegyelmet tartson, megakadályozza, hogy valaki a felvonulás idején sokat igyon és megrészegedjen.¹⁸

Mellette két-három székely ruhás *huszár* következett. A második világégés után rendszerint rendőrtiszti ruhában vonultak fel. Az 1989-es változások után már a sepsiszentgyörgyi színházról kölcsönzött huszárruhában meneteltek. Feladatuk legtöbbször az volt, hogy rendet tartsanak, összegyűjtsék az adományokat, s pontosan feljegyezzék az adakozók nevét.

Az előbbieket után következett nyolc vagy tíz pár maszkos, aki rendszerint kettes sorban, lóháton kocogott. Az esküvői menethez hasonló csoport élén mindig egy bógatyás *betyár* és annak *menyasszonya* haladt. Az utóbbit rendszerint kisebb termetű fiúk alakították. A faluban általában két *menyasszonyt* és két *vőlegényt* öltöztettek fel. Azonban a második világháború utáni évtizedekben, a hatalom javaslatára, az egyik pár már román viseletben vonult fel.

Utánuk kocogtak 20. század eleji öltözetben cilinderes *urak* és városi *dámák*, valamint *cigányokat* alakítók. A felvonuló *jegyespárok* szerepe eléggé passzív, mivel minden évben lóháton, szó nélkül járják be a falut. Az 1989-es változások után már tizenkét (pl. magyar, székely, román és cigány) jegyespár halad a menetben. Az utóbbi években már a bölönpataki cigányok is felvonulhattak, de ők csak *cigánynak* vagy *románnak* öltözhettek. A lovas alakoskodók arcát rendszerint csipke-, selyem- vagy műanyagfátyol takarta.¹⁹

A csoportot követte egy *musztikásnak* nevezett, archaikus jelmezű, furcsa alakoskodó, akit rendszerint a legöregebb legények közül választottak ki. Egy szárnalmas gebén lovagolt, rossz bundát és nadrágot viselt, arcát bőrből készített álarc fődte, a vállán lévő bőrtáskából fekete bors gyanánt *borsikát* árult. Lovának lábára legtöbbször rossz gumicsizmát, foltos nadrágot húztak, fejére pedig szalmakalapot helyeztek. Újabban a musztikás irányítja a *cigányok* munkáját, közben gondosan vigyázza az adományok összegyűjtését is.

A bölöni menetet hagyományosan a *bolondok szekere* zárta.²⁰ A szekér elé befogott lovakat két *bubásnak* nevezett, jelmez nélküli fiúgyermek hajtotta. A rúd végén lévő etetőbe ennivalóként nem szénát, hanem ágakat, vesszőket helyeztek. A szekér három-négy méteres rudat vont maga után, s annak végére erősítették fel a forgó szalmabábukat tartó *táncos kereket* vagy *bolondkereket*. A keréken forgó, egymásra dőlő bábupárt újabban Ádámnak és Évának, régebben Vándornak és Évának nevezték. Az 1989-es rendszerváltozás utáni években Ádám nadrágjára túlméretezett műfalloszt illesztettek, arra pedig óvszert húztak.²¹ A felvonuló csoportot az apácai *fúvószenekar* tagjai zárták, akik általában elég jelentős pénzösszegért muzsikáltak.

¹⁸ Benedek H. János gyűjtése.

¹⁹ Seres 1980. 35.

²⁰ Gazda Z. 1981.

²¹ Benedek H. János 1993-as gyűjtése.

A farsangi menet tagjai régebben a falu egyházi, adminisztratív központjából indultak lefelé, a patak mentén, az Alszegbe, majd onnan egy belső utcán fel az iskoláig, ahol kitértek újra a főútra, onnan Kisbölönbe, majd tovább Bölönpatakáig, egészen a cigányokig lovagoltak, végül pedig onnan visszetértek a település központjába.²² Az utóbbi évtizedekben az unitárius parókia elől indultak, majd onnan ellovagoltak a református lelkész lak elé. A szocializmus évtizedeiben felköszöntötték a tanácselnököt is. Azok a gazdák, akik fogadták a csoportot, már a farsangosok érkezése előtt kinyitották az utcakaput. A meglátogatott gazdákat, a helybeli személyiségeket (pl. bírót, polgármestert, lelkészt, tanítót, orvost) általában verses rigmussal köszöntötték:

„E ház népéhez szólok a farsang hevében,
Minden jót kívánok csapatunk nevében,
Termése földjének legyen bőséges,
S aki azt használja, legyen egészséges,
Meg ne üresedjék kamrájuk, pajtájuk,
Tejlik, vajik folyjék egész Nagyajtáig,
De sohase jusson el a patikáig.”²³

A felköszöntött háziak rendszerint pálinkával és kaláccsal kínálták meg a maszkos csapat tagjait, akik még tojást, kolbászt, sonkát és pénzt is kaptak ajándékba. Az összegyűjtött adományokból este nagy lakomát csaptak. Az öregebbek napjainkban határozottan elítélik a szokás pénzszerzésre irányuló jellegét.

Miután végigjárták a falu utcáit, felmentek Bölönpatakára is. A megfogadott apácai fúvósok vonulás közben fülsiketítő zenét szolgáltatottak. A menetben haladó *cigányok* megragadták a bábéskodó lányokat, arcukat bekormozták, s csak fizetség ellenében engedték őket szabadon. Újabban megálltak a kocsmák előtt is, ahol nagyot ittak a kocsmáros vállalkozó egészségére.

A bölöni felvonulás estjén vidám bálakat szerveztek a faluban, melyre Edővidék és Barcaság falvaiból, valamint Sepsiszentgyörgyről is számos fiatal érkezett. Ez a nap nem csak a helybelieknek, hanem a környéken élőknek is kiemelt jelentőségű ünnepe volt. Ezen a jeles napon rendszerint senki sem végzett komolyabb munkát, általában közösen, önfeledten játszottak, együtt szórakoztak és mulattak.

A bölöni farsangi felvonulásnak az 1989-es változásokat megelőző évtizedekben is különleges szerepe és jelentése volt. Régebben és napjainkban is az egész vidék kiemelt jelentőségű, felszabadult szórakozási alkalmaként működik. Az ünnep reggelén a barcasági és a háromszéki helységekből nagyon sok fiatal érkezett a látványos felvonulás megtekintésére.

²² Benedek H. János 1993-as gyűjtése.

²³ Seres 1980. 35.

tésére. A szokást egészen napjainkig életben tartotta a bölöniek közös, felszabadult szórakozás iránti igénye, valamint az ünnepre odafigyelő látogatók és tévések népes serege.²⁴

Uzonban a húshagyókeddi felvonulást a 20. században elsősorban az önkéntes tűzoltó egyesület szervezte meg. A falu utcáin végigvonulók csoportját vitézkötéses *huszárok* vezették, akik arcukra szakállt és bajuszt festettek. Szintén a menet élén haladt egy *töröknek* beöltözött lovas legény, aki egy három-négy méteres faoszlop végén vontatta Ádámot és Évát, vagyis a keréken forgó bábupárt. Őket követték a *cigányok*, akik egy kóboros szekéren haladtak. A cigánykaravánhoz tartozott a medvetáncoltató is. A *medvét* egy medvebőrbe öltözött legény alakította, akit *gazdája* láncon vezetett. A *cigányok* szekerét számár vontatta, derekában rongyos ruhás férfiak és nők ültek, a szekér fölötti kóboron fából faragott *golya* kelepelt, ami a cigányokra jellemző nagy gyermekáldásra utalt. Szintén ebben a csoportban vonult fel egy *fecske*alakoskodó is.²⁵ Seres András kutatásai szerint a század eleji Uzonban rendszerint két gyalogszekerből összeállított *gyászokcsira* helyeztek egy fekete színre lefestett deszkaporsót, melynek oldalán az volt olvasható: *Temessük a töltött káposztát!*²⁶

A cigányok csoportja után következtek a lakodalmások. A rendszerváltozást követő évtizedekben erre az alkalomra általában a helybéli tanács uraságéktól származó hintóját kérték kölcsön, s azon foglalt helyet a *menyasszonyt*, a *vőlegényt*, a *vőfélyt* és a *násznapgyot* alakító legény. Az *ifjú pár* rendszerint század eleji városi polgári ruhába öltözött. Ha egy házigazda nem sietett itallal megvendégelni a maszkás csoport tagjait, akkor a *vőfély* a kulcsában lévő káposztalével kínálta meg őt.

A lakodalmás csoport után egy vízszintes felületű *stráfszekér* haladt, s azon pedig *kovácsműhelyt* rendeztek be. A szekér vízszintes felületén füstölgő kályha, bőrből készített fújtató, üllő volt található. A *mester* és a *segédeit* alakító legények ezen a mozgó színpadon patkót kovácsoltak. A füstölgő kályha mellett kötényt és fejkendőt viselő *háziasszonyoknak* beöltözött legények álltak, akik legtöbbször túlfűszerezett pánkót sütöttek, s azt árulták, kínálták az utca szélén báméskodóknak. A velük csúfolkodó asszonyokat pedig megdobálták a félig elkészült süteménnyel.²⁷

A menetet a tűzoltó egyesület fúvózenekara zárta. Annak tagjai szintén egy szekéren foglaltak helyet. A felvonulók csoportja megállt minden utcasarkon, ahol a zenekar tagjai egy rövid koncertet tartottak. Egy lovasszán húzta a farsangi forgókereket, amelyen két szalmabábu forgott. A tűzoltó egyesület tagjai közül páran lóháton haladtak a menet mellett, mivel az ő feledatuk volt vigyázni a rendre.²⁸

A szomszédos Bikkfalván az 1970-es évek elején újították fel a farsangtemetést. Azóta a legények virágokkal feldíszített lovakon, szekéren vagy gyalog, általában vidám

²⁴ Vajda 2001.

²⁵ Seres 1980. 35.

²⁶ Seres 1980. 35.

²⁷ Pozsony 1996. 106.

²⁸ Fosztó László 1992-es gyűjtése.

zene- és énekszóval vonulnak fel a falun. A gazdák rendszerint tárt kapukkal, pálinkával, kürtőskaláccsal és terített asztallal várták őket. Mindkét szomszédos faluban évről évre rugalmasan változtak a játékosok jellemzei: a hagyományos maszkok mellé szervesen beépítették az üzletekben vásárolt álarcok modern változatát is. A felvonulás legfontosabb funkciója voltaképp az, hogy kihirdessék a felvonulást követő, hajnalig tartó mulatságot, valamint játék, zene és tánc segítségével a résztvevők felszabadultan szórakozhassanak, kikapcsolódhassanak.²⁹

Az árkosiaiak is rendszerint lakodalmi menethez hasonló alakoskodó csoporttal vonultak végig a falu utcáin. A menet élén haladt a *bekérező*, vagyis a gazdákat köszöntő lovas legény. Utána szekéren vagy szánon haladt a *násznép* (a *vőlegény* és a *menyasszony*, két-három *pincér*, két-három *koszorúslány*, valamint egy *cigány család*, *doktor*, *pénztáros* és több *zenész*). A menetben *medvetáncoltató cigányok* is haladtak hangos zene- és dobosz mellett. Azok a gazdák, akik fogadták a csoportot, azok már kinn a kapu előtt várják a *farsangosokat*. A *bekérező* általában a következő verssel kért engedélyt a belépésre:

*Ez újesztendő küszöbén állunk,
Így illik, ilyenkor szerencsét kívánjunk.
Szálljon e házra boldogság és béke,
Minden lakójának legyen egészsége.
Fehér kenyér legyen asztalukon,
A kulacsból a bor sohase hiányozzon.
Padlásukon disznóláb és szalonna lógjon,
S udvarukon majorság s kismalac szerteszt futkosson.*

A többiek zeneszóval vonultak be az udvarra, ahol a *második lovas legény* verses rigmussal köszöntötte a háziakat:

*Szerencsés jó napot a ház gazdájának,
Öregnek, ifjúnak, minden lakójának.
Farsangi menetünk a szokáshoz híven
Elért a házukhoz, fogadják szívesen.
Régen is ezt tették, mókáztak, táncoltak.
Jó kedvvel indultak az évi munkának.
Szóljon hát a zene, kezdődjék a móka,
Jókedv és mosolygás üljön az arcokra.*

Utána a harmadik lovas *legény* köszöntője következett:

²⁹ Seres 1980. 35.

*Az újesztendőnek még elején élünk,
Bizakodó szívvel elejibe nézünk.
Tudjuk, hogy sorsunkat magunk kovácsoljuk,
Munka és becsület, ez legyen jelszavunk.
Most hát az Istennek kérjük segítségét,
Atyai jósággal biztosan megsegéjt.*

A negyedik lovas köszöntője:

*Úgy szoktuk meg régen, kezdetén az évnek
Jókívánásokat mondunk mindenkinek.
Bort, búzát és békét hozzon ez esztendő,
E ház szerencséiben legyen bővelkedő.
Áldott búzakenyér álljon az asztalon,
Udvar, ól és korszó soha üresen ne álljon.
A családi tűzhely békességben éljen,
A gyermek tisztelje a szülőket híven.
Józanág és erkölcs honoljon e házban,
Tisztelettel nézzen bárki az otthonra.
Farsangi menetünk ezt kívánja szívből,
S ezt várjuk mindnyájan az új esztendőtől.*

A következő *szószóló* verssel hívta be a lakodalmas menet tagjait az udvarra:

*Jöjjenek előre most a táncosaink,
Vőlegény, menyasszony, ki idetartozik.
Lakodalmas táncunk s a násznép úgy egybe
Kívánja, hogy ilyen sok legyen a jövőbe.
Népesedjék falunk, sarjadjon az élet,
Új nemzedék álljon majd a régi helyett,
Épüljön e szép vidék, boldog legyen népe,
Békesség honoljon ezen ezredvégen.
Szóljon hát a nóta, perdüljenek tánkra,
Ismerjék meg őket, hogy ki kivel járja.*

A verses rigmus végére a muzsikások táncdallamot zenéltek, s az egész lakodalmas nép víg táncba kezdett. Mikor elcsendesedett a zene és a tánc, a következő *szószóló* be-hívta a medvetáncoltató cigányokat. A barna állatot alakító legény rendszerint egy vadászoktól kölcsönzött medvebőrbe öltözött, akit *gazdája* láncon vezetett be, míg egy zenész hangos dobszóval biztatta a tánkra:

*Nos, táncoljon egyet az öreg mackó,
A kisdobszóra tipegő, topogó.
Nézzék meg őt is, hogy honnat jött, merről,
Vadas tetejéről vagy csak Égettbércről.*

A medve tánca után a *szószóló* a *cigányokhoz* fordult:

*Most lássuk fordulni a cigány táncosokat,
Hogy miként ropja majd verbunkosukat.
Kijárja az biztos, hosszú rokolyával,
Jár a lába s farka, akár a matolla.*

A tánc alatt a fehér köpenyes *doktor* fülhallgatóval megvizsgálta az öregebbeket, a fiatal lányok szívét, a fiúknak pedig hatalmas injekciós tűvel ellátott fecskendőből akart oltást adni. A tarka szoknyás *cigányasszonyok* kéregettek, kártyát vetettek, vagy jósoltak. A *pincérek* fehér kabátot, fekete nadrágot és tűzoltósapkát viseltek, kezükben tálcan poharakat és üvegeket tartottak, s úgy kínálgatták a csoport tagjait.

Végül az utolsó szószóló is megköszönte a szíves vendéglátást, s adományt kérve búcsúzott a háziaktól, amit rendszerint a *kasszás* vett át.

*Meg nem ismételem a jókívánságot.
Búcsúzunk, gazduram, most már továbbállunk.
Tarsolyunkba, ha tán úgy gondolja kelmed,
Egy pár tallért dugjon, s mondunk köszönetet.
Ezzel szálljon hát a nóta az indulóra,
Áldás és békesség szálljon e hajlékra,
Csapatunk így ezzel most már továbbállhat!³⁰*

A verses adománykérő rigmus végén zeneszóval lassan kivonultak a gazda udvarából. Az árkosai csoport rendszerint meglátogatta a szomszédos falvakat is, amikor átvonultak Gidófalvára, Fotosba, Kőröspatakra. Az adományként kapott élelmiszerekből (füstölt kolbász, sonka és oldalas, kürtőskalács, pálinka) a farsangos csoport tagjai közös lakomát csaptak. Az árkosai farsangi felvonulás megszervezésében nagy szerepet játszott Imreh Domokos, helyben oktató tanár, aki rendszerint a köszöntőversek szövegét is írta minden évben.

A kőröspataki felvonulást szintén a tűzoltó csoport szervezte. A farsangvégi menetben csak férfiak vettek részt. Fontosabb szerepet játszott a *bekérező*, az első, második és a harmadik *lovás*. Kőröspatakon is lakodalmas menetet utánoztak, s ezért *menyasszonyt*,

³⁰ Az árkosai mondókákat Farkas Kinga jegyezte le 1992-ben.

vólegényt, nyoszolyókat öltöztettek, akik egy szekéren vagy szánon ültek. Régebben ez vontatta a kerékre felszerelt forgó szalmabábokat is. Az említettek mellett gyalogosan haladt a *kecske, a medve és a gazdája, az orvos, a kéregető cigányok, kisasszonyok, úrfik és terhes asszonyok*. A fúvószenekar tagjai általában a menet végén haladó szekéren zenéltek, mely egészen a 20. század közepéig vontatta, húzta a keréken forgó szalmabábukat is.³¹

Kőröspatakon is minden évben rigmusokkal köszöntötték a háziakat.³² Az alábbi szövegeket Seres András 1980-as gyűjtéséből közöljük:

„Szerencsés jó napot a házigazdának,
Mi bébotorkáznánk, ha befogadnának.
Hosszú útról jövünk játékos jókedvvel,
Farsangi mókánkat megosztjuk kendtekel.”

A második *szószóló* így folytatta:

„Jó kedvre hangolunk minden élő embert,
Erre a jószág a nótánkra már béget.
Várjuk hát a választ, hogyha beengednek,
Megkezdjük a mókát, s kendetek ne vessenek.”

A *bekérező* folytatta:

„Lovasok hát előre, utána a csapat,
Szóljon a muzsika, se baj, ha húr szakad.”

A zenés bevonulás után az *első lovas* köszöntője következett a család udvarán:

„Egy új tavasznak a küszöbén állunk,
Úgy illik, ilyenkor szerencsét kívánjunk.
Szálljon hát e házra boldogság és béke,
Minden lakójának legyen egészsége,
Fehér kenyér álljon mindig asztalon,
A kulacsból a bor soha ki ne fogyjon,
Szalonna, s disznyóláb lógjon a padláson,
S a kamra soha üresen ne álljon,
Majorság futkosson szerte az udvaron,
Pajtájkba bárány, kismalac nyivogjon.”

³¹ Seres 1980. 34.

³² Seres 1980. 34.

A *második lovas* így folytatta:

„A család tisztelje és szeresse egymást,
Szitkozódás s átok ne hagyja el száját,
Tiszteljék a törvényt, szeressék a hazát!

A *harmadik lovas* így szólt a jelenlevőkhöz:

„Most pedig vigadjunk úgy farsangi módra,
Lássuk, mit tartogat a gazda számunkra.”

A zenére előbb a medvetáncoltatás következett, majd a *harmadik lovas rigmusa* zárta a jelenetet:

„Az öreg mackónak kicsit fáj a lába,
De azért dobszóra az övét eljárja.
Topog örömeiben, várja a tél végét,
Hogy a barlangjából ő végleg kibújjék.”

A medvetánc után a többi rongyos alakoskodó is táncba indult. Az egyik mókamester így szólt:

„Nézz oda, te Laji, ott az a két menyecske,
Úgy szöknek ők ketten, mint két suta kecske.
Hányják a farikot jobbra es, balra es,
Kelletik magikat, ha kell es, ha nem es.”

A másik tréfamester így válaszolt:

„Dani, édes öcsém, tudod-e, mit mondok,
Nézd meg jobban őket, a mozdulatjikat.
Vékony a derekik, akár a deszkának,
Úgy járják a táncot, mint a parancsolat.
Gyere, forgassuk meg isten igazába,
Münköt se szóttek tán másféle bordába.”

Dani és Laji tánca után az *új pár* közös tánca következett. Az egyik *szószóló* így biztatta őket:

„Vőlegényünknek es viszket már a talpa,
Meyasszonyát folyton a táncra sarkallja.

Engedjék meg, egyet forduljanak,
 Fiatalos kedvvel víg táncot járjanak.
 Most a cigány húzza a vőlegényünknek,
 Házás életében az asszony hegedülhet.”

A táncos jelenet után rigmussal búcsúztak:

„Szóljon hát a nóta, most már indulóra,
 Még egyszer kívánunk áldást és szerencsét,
 Esztendő ilyenkor találkozunk ismét.”³³

A házigazda itallal, süteményekkel kínálta meg a csoportot. A zenészek viszonzásképpen eljátszották a gazda legkedvesebb nótáját. A farsangi felvonulás végén minden évben hajnalig tartó, vidám táncmulatságot szerveztek.

2. Temetést utánzó farsangi játékok

A parodisztikus elemekben gazdag farsangtemető szokások Háromszék minden vidékén előfordultak. Például a Sepsiszékhöz tartozó Uzonban a legények összekapcsoltak két taligát, amit gyászkocsihoz hasonlóan díszítettek fel, majd azt négy lovat alakító legény húzta végig a menetben. A járműre fekete színre festett deszka koporsót helyeztek, melyre ráírták: *Temessük a töltött káposztát!*³⁴

A legelőbb és a legarchaikusabb temetést utánzó szokásformák csak a hajdani Kézdiszék területén fekvő római katolikus falvakban maradtak fenn napjainkig. Például Kézdiszentléleken a farsangi időszak utolsó táncos mulatságát minden évben húshagyókedden szervezték meg. Csak másnap reggel került sor a zenés farsangtemetésre, amikor a fiatalok cipőkrémmel vagy korommal kenték be arcukat, ruhájukat pedig kifordították. A felvonulók között vénlányokat alakító legények is haladtak. Rendszerint a következő siratót rebesgették:

*A vénleány sirdogál magában,
 Hogy a fársáng eltelik hiába.
 Fársáng, fársáng, eltelék hiába,
 S a násznépem sem jöve utánam.
 Bárcsak még egyszer fársáng lehetne,
 Hogy a násznépem utánam is eljönne.
 Elszaggattam huszonhárom pártát,*

³³ Seres 1980. 34.

³⁴ Seres 1980. 35.

*S harminchárom szedettes rokolyát,
A lúgozóban mégsem láttam gatyát,
A gatyában csürrögő madárkát.
Bárcsak még egyszer fársáng lehetne,
S a násznépem utánam is eljönne.*

A szervezők egy kisebb termetű legényt fehér színű lepedőkkel csavartak be, majd egy tábori hordágyhoz hasonló, két rúddal kifeszített lepedőre fektették, melyre előzőleg még szalmát is helyeztek. Általában négy keményebb nagylegény vállán vitte a *halottat* a falu utcáin végig, miközben a csoport tagjai hangosan énekeltek. Rendszerint egy mókásabb fiú vállalkozott erre a szerepkörre, akit sok esetben éppen egy deszkaajtóra fektettek, lábai közé pedig egy nagyobb méretű murkot (sárgarépát) helyeztek, majd letakarták egy fehér lepedővel. A halottat alakító legény útközben kiadósán kortyolgatott a kezében lévő pálinkásüvegből.³⁵

A *temetési* menet végigvonult az utcákon, s a halottat kísérők tréfás szövegű siratókkal követték az „elhunyt” farsangot. A csoport tagjai végül kiértek a falu végére, ahol a legényt beborították a sánca, majd hóval gyorsan betakarták, nagy jajgatással, cigánytemetést utánozva, tréfásan eltemették. Utána elővették a szalmával betakart bábut, s azt ott elégették, vidáman körbe tácolták. A csoportot mindig elkísérte egy *cigánynénak felöltözött* alakoskodó is, aki kezében nagyobb szatyrot hordott, amiben elhelyezték a házaknál adományként kapott ételmezt: pl. tojást, kalácsot, palacsintát stb. A felvonulók rendszerint minden leányos házhoz betértek, majd a kapott élelmiszerekből este ételt készítettek, asztalt terítettek, s még egy rövid mulatságot szerveztek.³⁶

Tamás István azt örökítette meg, hogy a 20. század közepéig a falubeli legények megfogtak egy fekete macskát, s azt egy kisebb ládába zárták, majd nagy nyávogás, siratás, füstölés, harangozás közepette kivitték a falu végére, ahol a ládát feldöntötték, mire a macska abból kiszabadulhatott. Utána visszatértek a faluba, ahol tort ültek, tehát közösen elfogyasztották az összegyűjtött ételmezt és italt.³⁷

Kiskászonban és Kézdiszentléleken a felnőttek arra biztatták húshagyókedd reggelén a falubeli gyermekeket, hogy másszanak fel a Perkőre, mert ott Cibere Domokos és Konc király fog egymással megküzdeni. Mivel a csata helyszínén rengeteg sonkát, kalácsot és kolbászt dobálnak el, a vitézek már egészen térdig járnak az élelemben, amit össze is lehet szedni.³⁸ Az idősebbek még napjainkban is arról beszélnek a faluban, hogy vízkereszt (január 6.) hajnalán, vagyis az ünnepi periódus elején a farsangi eledeleket jelképező Konc király győzi le Cibere Domokost, aki majd később, a húshagyókedden vívott párviadalban semmisíti meg a farsang megtettesítőjét.

³⁵ Lásd még Tamás 2002. 96.

³⁶ Balázs 1942. 125.

³⁷ Tamás 2002. 96–97.

³⁸ Seres 1980. 36.

A farsang eltemetésére Szentkatolnán is hamvazószerdán, kora reggel került sor. A mulatságsorozatot rendszerint még a megelőző csütörtökön hirdették ki. A felvonulók élén ilyenkor fehér lovon egy kürtös haladt, aki minden utcakereszteződésnél hangosan kihirdette a farsangi bált. A távolmaradóknak általában szerencsétlenséget, betegséget kívántak. A farsangzáró táncmultság végén a fiatal legények és a leányok különböző maskarába öltöztek. Már az ünnep előtti nap titokban megfogtak egy fekete színű macskát vagy baglyot, s azt bezárták egy ládába. A koporsót jelképező deszkaládát előbb temetést utánzó menet keretében hordozták végig a falu utcáin. Általában a szarvasmarhák nyakán használt haranggal hosszasan *szaggattak* a halottnak, majd égő olajos ronggyal utánozták a templomban használt tömjénes füstölést. Egy tréfásabb legény magára öltött egy fekete színű szoknyát, vállaira pedig fehér női alsószoknyát. Az így felöltöztetett álpap elbúcsúztatta a *halottat*, miközben a cigányasszonyoknak beöltözött *siratók* hangos jajgatással vettek búcsút a farsangtól. A falu szélén található gödörnél az álpap előbb tréfás búcsúztató beszédet mondott, majd a ládát beborították a hóval teli sánca, melyből a megfélemlített macska nyávogva kiszabadult és elszaladt. A résztvevők közül többen macskahangokat utánozva futottak utána, majd végül mind visszavonultak a táncterembe, ahol vidáman elfogyasztották a maradék ételt és italt.³⁹

A farsangtemetés Bereckben is egészen napjainkig fennmaradt. Hamvazószerdán a helybéli legények és a fiatalabb házasemberek a táncos multság legvégén maszkos felvonulást szerveztek. A menetet általában vitézkötéses *huszárok* vezették. Húshagyókedd éjjelén a legények a faluban titokban megfogtak egy kutyát, s azt fekete színre festett deszkakoporsóba zárták, amit egy lovas szekéren szállítottak. A szekéren és a koporsón több ördögfiókáknak öltözött fiú foglalt helyet, akik egész nap felvonulás közben villájuk nyelével a koporsót hangosan döngették.

A koporsót szállító szekér után egy kisebb, alacsonyabb, szamar által vontatott szekéren ültek a katolikus papnak, kántornak, ministránsoknak beöltözött alakoskodók. Egy másik szekéren konyhai kályha kürtője füstölgött. A mellette álló, asszonyruhába beöltözött legények túlfűszerezett palacsintát készítettek, s azzal kínálgatták a gyanútlan báméskodókat. A menet végén hagyományosan a *cigányok* szekere haladt, melynek rongyos ruhába beöltözött utazói keserves és vidám cigánydalokat énekeltek. Szekerük szélére a vándorló cigány életmód helyi jelképeit (üstöt, fazekakat, tekenőket, seprűket, fakanalakat stb.) akasztották, hátul pedig zsineggel kutyát kötöttek a járműhöz.

Századunk első felében a szekereket Bereckben még ökrök vontatták.⁴⁰ Az öregebbek emlékezete szerint a farsangos szekerek elé befogott ökrök lábaira nyári nadrágokat húztak, fejükre pedig szalmakalapokat helyeztek. Egy ilyen szekéren szalmával kitömött bábupárt is szállítottak, s az összeölelkezett bábuk nemi szerveit rendszerint túlméretezték. 1992-ben Ádámnak fából egy 30-50 centiméteres falloszt faragtak, arra pedig trikolórt kötöttek. A szekeret különböző alakoskodók siratva követték, majd rendre minden

³⁹ Balázs 1942. 125.

⁴⁰ Háromszéken a második világháborúig a szarvasmarhák játszottak döntő szerepet az igavonásban.

leányos házhoz betértek, ahol a felvonulókat kürtóskaláccsal, palacsintával és pálinkával kínálták meg. A házigazdák rendszerint kolbásszal, disznólábbal és tojással is megajándékozták a legényeket, akik általában kosaraikban gyűjtötték össze a kapott javakat. A 20. század első felében a maszkos csoport tagjai a falu végén található Porondon a bábuakat bedobták egy vízmosásba.⁴¹

A berecki felvonulók nemcsak a helybeli leányos házakat látogatták meg, mivel átrándultak a szomszédos Lemhénybe és Kézdimásba is. Útközben a gazdáktól adományokat (ítalt, kolbászt, sonkát, tojást, újabban pénzt stb.) kéregettek. Ha a kéregetést azok elutasították, akkor belopakodtak annak udvarára és házába, ahonnan kisebb tárgyakat csentek el. A 20. század első felében a falu felső szegeletében lévő patak partján, 1989 után pedig a nagyközség központjában, a templomtéren fejeződik be a felvonulás, ahol az álpap elbúcsúztatja a farsangot, majd az ördögfiókák nagy döngetés után kieresztették a kutyát a koporsóból, s a *cigányok* jajveszékeltése közepette gyorsan elégetik és körbetáncolják a szalmaembereket.

A Bereckkel szomszédos Kézdimartonoson egészen a második világháború végéig egy nagyobb kibérelt házban szervezték meg a farsangot záró mulatságot. A farsangtemetést egy ércályhadarabokkal kongató legény hirdette ki, aki rendre végigjárta az egész falut. A legények és a fiatalabb házasszemberek ilyenkor egy szekér elé három pár ökröt fogtak, majd azzal járták végig a falu utcáit, s közben élelmet gyűjtögettek. A szekéren szállítottak egy olyan ládát is, melybe élő kutyát, macskát vagy éppen baglyot helyeztek. Amikor kiértek a falu végére, ott az álpap tréfás szentmisét mondott, melynek keretében az uraságéknak szájfájást, másoknak jólétet, egészséget és bő termést, utoljára a lányoknak mielőbbi férjhezmenetelt, a nagyobb legényeknek pedig szerencsés nősülést kívánt. Az álpap búcsúztatója után az állatot kiengedték a ládából, tehát csak a *koporsót temették* be hóval. A felvonulás közben összegyűjtött eledelből aznap este vidáman még egyszer *közösen nagyot lakomáztak*.⁴²

Egészen a második világháború végéig Lemhényben is több napon át tartott a farsangvégi mulatságsorozat. A húshagyókeddet megelőző csütörtökön hirdették ki a farsangi ünnepek kezdetét. Erre a napra rendszerint meghívták az uzoni fúvószenekar tagjait, akiket a falu nyugati, Kézdivásárhely felé néző bejáratánál, a régebben *Tanorok kapujának* nevezett helyen fogadtak, ahol röviden vidáman táncoltak, majd aznap este már meg is tartották az ünnepkör első próbatáncát. A következő napokban a *vőfélyeknek* beöltözött legények rendre meglátogatták a családokat, de még a szomszédos falvakban (Almásban és Bereckben) is, s mindenkit meghívtak a farsangot záró mulatságra. Ilyenkor színes szalagokkal feldíszítettek egy nagyobb szekeret és az elébe fogott négy lovat. Egy pápaszemüveget viselő, grófort alakító férfi hirdette ki a mulatság idejét és helyét. A kürtösök jó hangosan trombitáltak a falu teresebb helyein, ahol a *vőfélyek hangosan* kihirdették a táncot:

⁴¹ Seres 1980. 62.

⁴² Seres 1980. 36.

*Lemhény községben a fiatalság farsangi táncot rendez,
Amelyre szeretettel meghívja a falu népét,
Mindenki számára jó szórakozást és zenét biztosítunk.
Aki el nem jó, minden lábujjára tyúkszem nőjjön.
Úgy tyúkszemesedjék meg a lába,
Hogy topánt ne tudjon húzni a lábára.
Aki nem tud eljöni,
Maradjon otthon!*

A háziasszonyok rendszerint már szombaton megkezdték az előkészületeket: kürtőskalácsot, fánkot, cipót sütöttek. Az ételmet (kolbászt, hosszúhúst, oldalast, mézzel vegyített pálinkát) radináskosarakban gyűjtötték össze, amit a táncok szüneteiben barátaikkal együtt fogyasztottak el. Az ünneppsorozat első tánca hagyományosan vasárnap este kezdődött. Ilyenkor tréfás párválasztó játékokat is szerveztek, melyeknek végén a fiatalok egy kenderlepedő alatt csókolóztak.

Hamvazószerdán reggel a multság tréfásabb kedvű, immár kapatosabb résztvevői Lemhényben bagolytemetést szerveztek. Egészen a második világháború végéig a felvonuló maszkosok ruhájára baglyokat kötöttek. Azokat végig vitték a falun, majd annak felső végén elsiratták és eltemették.⁴³ Az 1989 utáni években a baglyot már egy kisebb méretű koporsóba helyezték. A menet élén vitézkötéses kabátban *huszárok* vonultak. A baglyot tartalmazó koporsó után vonult egy barna csuhás *ferences szerzetesnek* és egy *kántornak* beöltözött alakoskodó. Nagyon sokan kéregető cigányoknak, doktornak, indiánnak, köszörűsöknek öltöztek be. Egy lovak által vontatott szán vagy szekér után keréken forgó bábupár következett. A maszkosok csoportja bejárta előbb Felső-, majd Alsólemhény és Kézdialmás utcáit. A felvonulókat mindenütt gyermekek népes serege követte. A teresebb helyeken megálltak, ahol a szószólók beszéde következett:

*Kedves testvéreim!
A farsangi vígságból még pár óránk ha jut,
S fejünkre hull a hamu,
Éppen ezért sietnünk kell,
Hogya vígságból ma ne késsünk el.
Elégetjük győzedelmesen azt a szalmabábút,
Elüldözve így a telet, nyomorúságot s mély bút.
Olvadjon el tűzétől a jég s a hó,
Köszönjön be szép kikelet, füttyüljön a rigó.
Palacsinta illatú most minden ház és udvar,
Bőség árad és jókedv mindenkit urall.*

⁴³ Seres 1980. 62.

*Lobogjon víg fársáng tüze, süljön kolbász, tárkony,
Pálinka és jó bor forrjon, rapjon, ki tud táncot!
Agglegények, magas elmék, mire vártok ti?
Még hogyha lehet-e fárságon most még?
Vígözvegyek, mire vártok, szíveteket rejtve?
Keressetek immár új párt!
Minden gazda szorgalmasan vegye szerbe-számba,
Rendben van-e eke, szekér, lovainak hámja.
Vigye el a zordon telet palacsinta leve,
Vigye el a jeget s havat sodró vizek fele.
Még egy pár nap a vígságból, s a farsangnak vége,
Örvendezzünk éppen addig, füttyüljünk a télre!⁴⁴*

A szószólók 1993-ban egy másik útkereszteződésnél a következő szöveget mondták:

*Ki a borát meg nem issza,
Ahonnan jött, oda bújjon vissza!
Adjon Isten egészséget,
A legényeknek feleséget!
Adjon Isten bort, búzát,
S hozzá még töltelékes káposztát!
Egy nagy zsíros malacot,
Víg farsangi napokat!
Gyertyavéget, kenyeret,
S peterzselyem gyökeret,
Húslevest csihányzsákkal,
Pálinkát egy csizmaszárral,
Kocsidörgést salátával,
Báránybögést kakastejjel,
Rigófüttyöt kecsketejjel.
Farsangot temetünk,
Mert meghalt szegényke,
De fel fog majd támadni,
A jövő esztendőre...*

Az 1989-es változásokat követő években a maszkosok végül a falu Velencének nevezett részét járták be. Ott egy kisebb hegyoldal aljában, az agyagos földbe vagy hóba gyorsan gödröt ástak, majd a baglyot tartalmazó koporsót oda behelyezték, s csak utána következett a bagoly tréfás búcsúztatója:

⁴⁴ Lemhény 1993.

*Adj, Uram, örök nyugodalmat neki,
És az örök világosság fényeskedjék neki.
Irgum-burgum begemuki Marci,
Begemukik, mind meghaltak,
Csak a tollai maradtak.*

A papot alakító búcsúztatója 1993-ban így hangzott:

*Dicsértessék a Jézusnak szent neve!
Azért gyűltünk össze,
Hogy ne legyünk szerte.
Hogy eltemessük a vén baglyot,
Kinek a fennvaló nem adott több napot.
Nem volt nénje,
Sok kéménybe ült ő éveket.
Fűtetlen volt ő száz évben.
Szegénynek nem volt melege.
Átkerült a túlvilág völgybe,
Áldozunk egy percet őéréte,
Tegyük őt a földbe...
Mondjunk el egy imát porló hamvaira,
Ne sírjatok, ne sírjatok,
Ne sírjatok, ne sírjatok!*

Közben a siratóasszonyok rázendítenek a *Megkörnyékeztek engem a halál félelmei* kezdetű temetési énekre.

Utána a kántor búcsúztatója hangzott el:

*Dicsértessék az Úr a mennyekben és a földön.
Drága jó testvéreim, azért gyűltünk össze, hogy ne legyünk szerte.
Drága testvéreim, a vén bagoly nagynénjít kísérjük utolsó útjára.
Szegény bagoly nénénk szenvedett eleget,
Millió kémény füstölte valagát eleget.
Jaj, istenem, éghetett nagyon,
De mit tegyünk, ha ebbe a faluba
Nem került neki egy hím bagoly fia.
Áldozunk egy percet őéréte,
Tegyük őt a föld alá, mert a föld felett keserves volt élete.
Boruljon hát térdre minden ember fia,
Mondjunk el egy imát a halott hamvaira.
Miatyánk, aki itt a földön láttad szenvedéseit,*

*Enyhítsd meg oda lenn ... ígét,
Vidd el az ő testét hűvek világába,
Mert ezen a földön abba volt hiánya.
Drága testvéreim, most már elég legyen a sírásból,
Bár még a java hátra van a szertartásból.
Most, akik megbizottak vagytok a koporsóvivésre,
Helyezzétek el ezt a kijelölt helyére!*

Siratóasszonyok:

*Megkörményékeztek engem a halál félelmei, s az ő fájdalmai...
Száz levél palacsinta legyen a szemfödelem,
Hogy a mi bandánkknak legyen meg a kenyere...*

Kántor:

*Most, hogy végezetül búcsút vettünk tőle,
Üljük meg a torát, mert megérdemelte.
Nohát, zenész urak, húzzatok egy siratót,
Hogy a vén baglyot temessük el,
S hogy a torán jól lakjunk!*

Mikor a szerzetes pap és a kántor befejezte a parodisztikus szertartást, csak akkor kezdődött el az igazi hangos siratás:

*Vigyétek, vigyétek,
Csak le ne tegyétek,
Mert horgas a karja,
Megakad a karóba,
S visszajő nyakamra!*

*Édes jó fűrő-faragó uram,
Mennyit fűrtunk-faragtunk egymással,
Én tartottam, s te fűrtad!*

A játékban részt vevő *cigányok* rávetették magukat a koporsóra, ruhájukat jajveszékelve tépték, szaggatták, hangosan siratóztak. Végül az elhantolt bagoly fejéhez letűzték a görög keleti temetésekre jellemző deszkakeresztet, s a maszkosok csoportja pedig hangos ének- és zeneszó mellett körültáncolta a beföldelt farsangi baglyot.

A farsang Ozsdolán is vidám, maszkos felvonulással fejeződött be, melynek végén egy szekér vontatta az ördöggerekeken forgó, szalmával kitömött bábuspárt, amit a falu végén,

rendszerint az Ördögös gödörbe dobtak nagy jajveszékelés közben. A faluban összegyűjtött élelemből szervezték meg a farsang esti torát.⁴⁵ A szomszédos Hilibben szintén a farsangi bál végén, még hajnalban készítették elő a szekeret meg a szalmával kitömött bábót. Arra rendszerint báránybőrből készített sapkát húztak, majd gyalogszekerre tették, s vidám zeneszóval húzták végig a falun. Végül annak végén egy vízmosásba dobták, s így temették el a farsangot.⁴⁶

A szomszédos Kézdipolyán lakosai egészen a második világháború végéig rendszerint csütörtöktől húshagyókeddig mulattak. Annak befejeztekor szalmából bábút készítettek, majd a felvonuló menetben azt egy legény és egy leány hordozta. Leghátul egy olyan szekér haladt, mely egy keréken forgó bábupárt is vontatott. A kíváncsibb kisgyermeket hamuzsákos alakoskodó tartotta távol a szekértől meg a szalmaemberektől. A bábút rendszerint a falu végén, tréfás temetés keretében búcsúztatták és égették el. Mivel az egyház nem nézte jó szemmel a vaskos játéksorozatot, az fokozatosan elszorvadt, majd csendben megszűnt a 20. század közepén.⁴⁷

A kiskászoni legények az utolsó farsangi tánc végén, hamvazószerda reggelén maszkosan járták be a falut. Az adománykérő legénycsoport élén nyársba húzva sóskáposztát hordoztak annak jelzésére, hogy véget ért a húsos ételekben gazdag farsangi időszak, s kezdődik a nagyböjt. Az asszonyok a felső-háromszéki katolikus falvakban farsang végén alaposan kimosták és ki is lúgozták bezsírosodott edényeiket.⁴⁸

3. Szüreti mulatságot utánzó felvonulások

Az 1989-es rendszerváltozást követő években a Kézdivásárhely környékén fekvő falvakban a farsangbúcsúztató felvonulások a szüreti mulatságok számos elemével gyarapodtak. Például Bereckben, Gelencén, Ozsdolán vagy Torján a fiatalok csoportját székely ruhába öltözött lovasok vezették, majd az utánuk haladó, vízszintes felülettel rendelkező (stráf)szekereken székely ruhás fiatal lányok meg legények táncoltak. A szekereket és a lovakat rendszerint színes (elsősorban piros, fehér és zöld) szalagokkal és fenyőágakkal díszítették fel.

Ennek a szokásformának az elterjedésében nagy szerepet játszott, hogy 1990-től kezdődően helyben élő értelmiségiek a farsangi időszak végén, Kézdivásárhely piacterén olyan ünnepségeket szerveztek, melyeknek keretében a hajdani vásártéren rendre felvonultak a környező falvak farsangos csoportjai. Az ott látott szokásformák a következő télen már a falvakon megszervezett farsangi felvonulások keretében is megjelentek.

⁴⁵ Seres 1980. 36.

⁴⁶ Seres 1980. 36.

⁴⁷ Seres 1980. 36.

⁴⁸ Seres 1980. 36.

A kisváros főterén megszervezett farsangi felvonulás funkciói teljesen mások voltak, mint a saját faluközösség előtt bemutatott játékok esetében. Nagyobb hangsúlyt fektettek a díszes ruhákra, a színjátékszerűségre, az önmutogatásra. Minden csoport élén olyan táblát hordoztak, melyre ráírták annak a falunak a nevét, ahonnan érkeztek.

Ezek a városban bemutatott játékformák 1990 után több alkalommal aktuális politikai üzeneteket is továbbítottak. Legfontosabb elemük a korábbi kommunista időszak jelképeinek és „hón szerettét” vezetőinek szimbolikus megsemmisítése volt. Több alakoskodó ruhájára a megboldogult szocialista korszak pártcímerét meg az ötágú csillagot varrták fel fordítva. Ugyanakkor számos háromszéki településben a megsemmisítésre váró szalmabábuk pártaktivistákat vagy éppen a Ceaușescu házaspárt utánozták, akiket a játékos mulatságok végén leöntöttek benzinnel, majd meggyújtottak, elégettek és közben ujjongva körültáncoltak.

Háromszéken is 1991-től igen népszerű lett a *bányászalakoskodás*. Tehát az 1990-es és az 1992-es bukaresti ellenzéki mozgalmakat erőszakkal, bottal elfojtó bányászok szervesen beépültek a kézdíszéki falvak farsangi játékrendszerébe is. A legtöbb településben ők vették át a korábbi évtizedekben gyakran megjelenő, szalmával kitémőtt alakoskodók szerepét is, s azokhoz hasonlóan hamuzsákos botjaikkal tartották távol a kíváncsi gyermekeket a felvonuló csoportoktól.

c) Karneváli elemek a háromszéki szokásokban

A háromszéki mezővárosokban (Kézdivásárhelyen és Sepsiszentgyörgyön) számos céhes tradíció fennmaradt egészen a 19. század végéig. Míg a szomszédságukban élő falusi, földműves közösségekben elsősorban imitatív és mágikus (pl. állatalakoskodás, zsánerkép-szerű felvonulások, temetési paródiák stb.) szokások éltek, addig a székely kisvárosokban már a 18. század végétől kezdődően, az osztrák adminisztráció és katonai intézmények berendezkedése után, elsősorban nyugati eredetű, urbánus kulturális minták és szokások jelentek meg. Farsang idején igencsak közkedveltek voltak a zárt helyiségekben megszervezett jelmezes bálók. A magyar reformkor idején a városi közösségekben megjelenő maszkok és játékok már egyáltalán nem kötődtek mágikus képzetekhez, nemzedéki, társadalmi vagy nemi csoporthoz. A résztvevők tudatosan arra törekedtek, hogy minden évben valamilyen újszerű, addig soha nem látott jelmezben jelenjenek meg.⁴⁹

Kézdivásárhely művelt polgári rétege 1842-ben alapította meg a Kaszinót, a nemzeti kultúra, művelődés és tartalmas szórakozás jellegzetes többfunkciós intézményét, mely már létrehozásától kezdődően, különösen a farsangi vidám hetek alatt, jelentős szerepet

---

⁴⁹ Voigt 1992a. 549.

játszott különböző zenés-táncos mulatságok megszervezésében és lebonyolításában. Az 1867-es kiegyezés után megjelenő hírlapok (pl. *Nemere*, *Székely Közlöny*, *Székely Újság*) írásai arról tudósítanak, hogy a Kaszinó tagjai elsősorban farsang idején, januárban és februárban szerveztek vidám mulatságokat, bálakat a városban jótékonyági céllal.⁵⁰

Egy fennmaradt meghívó azt tanúsítja, hogy a Székely Nemzeti Múzeum 1878. február 23-án Sepsiszentgyörgyön szervezett vidám farsangi bált. A Pollák Mór sepsiszentgyörgyi nyomdájában előállított meghívó és program pontosan rögzítette a multság táncrendjét. Annak első felében csárdást, keringőt, rezgő polkát, I. francia négyest, mazur polkát, csárdást, II. francia négyest és sima polkát jártak. Az ünnepség második felét szintén csárdással nyitották, majd füzérlánc, keringő, III. francia négyes, csárdás, rezgő polka, IV. francia négyes, sima polka, keringő, V. francia négyes és csárdás következett.⁵¹

Mivel Kézdivásárhely művelődési élete 1904-ben új intézménnyel, a Vigadóval gyarapodott, attól kezdődően általában annak színháztermében, éttermében és kávéházában szervezték a vidám farsangi bálakat, melynek helyiségeit rendszerint zöld fenyőgallyakkal és színes papírfüzérekkel díszítették fel. A táncmultságok rendszerint este nyolc órakor, műsorral kezdődtek, s az est lebonyolításában általában a *főrendező* játszott kiemelt szerepet. A kézdivásárhelyi farsangi ünnepségsorozat keretében rendszerint az Önkéntes Tűzoltók bálja volt a legjelentősebb, melynek fővédnökei 1904-ben Fejér Károly, királyi járásbíró és Hassák Vidor, főgimnáziumi igazgató volt. A népszerű esemény keretében a tűzoltózenekar indulóira sokszor még kétszáz maszkos is felvonult a bálterembe. A táncmultság hangulatát nemcsak a csinos maszkák, hanem 24 olyan jelmezes is emelte, akik például *bur-indulóra* vonultak be a terembe.⁵²

Földi István (1903–1967) a szecessziós Kézdivásárhelyről írott vallomások jellegű településtörténetében hangsúlyozta, hogy ilyenkor ideiglenesen megszűntek a városon belüli választóvonalak, s társadalmi hovatartozás nélkül mindenki együtt, egyetértésben szórakozott. A 20. század elején még ebben a kisvárosban is kötött volt a táncrend: a bál rendszerint csárdással kezdődött, majd utána következett a keringő, boszton, polka és a *vansztepp*. Közvetlenül éjfél előtt a francia négyes jelentette a táncest fénypontját, melyre a fiúk már az első csárdás idején felkérték párjukat. Ha az esemény sikerének biztosítására még műsorrendet is nyomtattak, akkor már pár nappal a rendezvény előtt a legények felkérték a hajadonokat erre a divatos táncre. Az ünnepség szüneteiben a jelenlévők rendszerint a Vigadó éttermében vacsoráztak.⁵³

A különböző társadalmi csoportok, egyesületek a farsangi időszakot is jó alkalomnak tartották arra, hogy megmutatkozzanak, s tagjaik együtt szórakozzanak. Például 1904. február 16-án a kézdivásárhelyi katolikus nőegyesület tagjai úgynevezett *kalikó-bált* szerveztek húshagyókedden a Vigadó termeiben. Annak rendezőbizottságában, előké-

⁵⁰ Dimény 2011. 516.

⁵¹ Jánosi 2008. 20.

⁵² *Székelyföld*. 1904. február 18. XXIII. 9. 3.

⁵³ Földi 2004. 168–170.

szítésében és lebonyolításában általában a város legtekintélyesebb egyénei vettek részt, bevételéből pedig a helybéli leányiskola működését és fenntartását segítették elő. A *Székelyföld* című újság azt is előre közölte, hogy a résztvevők a jelmezkészítéshez szükséges *kretonokat* ifj. Dávid István *előkelő kereskedésében* vásárolhatják meg.⁵⁴ Az esemény rendszerint a jelmezeselek felvonulásával kezdődött, majd a zsúfolásig megtelt teremben a Tóváry színtársulat tagjai mulattatták a jelenlévőket.⁵⁵ Kihangsúlyozzuk, hogy számos városi vállalkozó vagy éppen a Vigadó színháza is forgalmazta az akkor legdivatosabbnak tartott jelmezeket.⁵⁶

A maszkosok 1908. farsangján a Rákóczi-induló dallamára, a következő rendben vonultak fel: „Volt sok szép és csúf maszk. Kártyavetőnő, vadász, cigány, török, pap, bohóc, s még János vitéz is jelen volt a vegyes társaságban. Egyszóval el lehet mondani, voltak elegen, s húzták is a cigányok a talp alá valót, s járta a fiatalság, no meg pár öreg is megmutatta, hogy: öreg ember nem vén ember. Tizenkét óra felé volt a szavazás, ki a legcsúfabb és ki a legszebb? A legcsúfabbnak a kártyavetőnő (Gilláné), s a legszebbnek a vadász (Jancsó Róza) mondatott, kik nyertek is jutalmat a részrehajló sorsolók útján”.⁵⁷ Ugyanabban az évben a kereskedő ifjak társulata *Chrysanthemum* táncestélyt szervezett a Vigadó nagytermében, s a nyomtatott meghívóban arra kérték a hölgyeket, hogy ruháikon, kosztümjeiken viseljenek krizantém virágot.⁵⁸ A római katolikus egyháztanács által szervezett álarcos estélyen a következő álarcosok vonultak fel: Karnevál hercege, Peleske nótáriusa, Tóti Dorka, boszorka, egy gölya, egy kisbaba, Nőé apó, a szerencse tyúkja stb.⁵⁹

A Kézdivásárhelyi Kereskedő-Ifjak Társulata 1904. február 6-án szervezte meg a város egyetlen *elite-báliját*, melynek érdekessége az volt, hogy Bodor Lajika és Szőke Pista zenekara felváltva játszott, s az est fénypontját az akkor nagyon népszerű *fűzértánc* jelentette, amit rendszerint 36-40 fiatal pár járt egyszerre. Az esemény rangját és sikerét az is emelte, hogy személyesen részt vett a helyben állomásozó honvéd tisztikar teljes tagsága is Menzer Hugó őrnagy, parancsnok vezetésével.⁶⁰ Február 13-án már a kézdivásárhelyi árvaház támogatására szerveztek táncmulatságot.⁶¹

Ugyanakkor a sepsiszentgyörgyi Mikó Kollégium diákjai is szerveztek hangverseny-nyel összekötött, zártkörű farsangi estélyt a városháza nagytermében. Annak műsorát a következő számok alkották: részletek hangzottak el a *Kunok* című operából a kollégium zenekarának előadásában, *Szarvasbogár* és a *rózsa* románcot a vegyeskara énekelte, majd Tompa Mihály *Új Simeon* című költeményét szavalták el, szintén a vegyeskar

⁵⁴ Kreton: vastag pamutból készült, vászonkötésű, nyomott szöttesanyag. *Székelyföld*. 1904. január 28. XXII. 8. 3.

⁵⁵ *Székelyföld*. 1904. február 21. XXIII. 9. 15.

⁵⁶ *Székely Újság*. 1908. január 16. V. 6. 3.

⁵⁷ *Székely Újság*. 1908. január 21. V. 8. 3.

⁵⁸ *Székely Újság*. 1908. január 24. V. 9. 3.

⁵⁹ *Székely Újság*. 1908. február 25. V. 23. 3.

⁶⁰ *Székelyföld*. 1904. január 28. XXIII. 8. 3.

⁶¹ *Székelyföld*. 1904. január 31. XXIII. 9. 3.

adott elő népdalokat Pogátsnik Guidótól, zongorán szólaltatták meg Gaál Ferenc *Magyar Rhapsodiáját*, az iskola vegyeskara székely nótákat adott elő, majd elszavalták Radó Antal *Első fellépésem* című versét, befejezésképpen pedig a vegyeskar zongorakísérettel adta elő Hubay Jenő megzenésítésében a *Talpra magyart*. Az ünnepi műsor után közös tánc következett. A szervezők a rendezvény bevételével az iskola ének-, zene- és kirándulási alapját gyarapították.⁶² A *Székely Újság* tudósítása szerint az iskola diákjai 1908. február 1-én szervezték meg az ünnepséget, melynek műsorának programpontjai a következők voltak: „1. C. M. Lehrer: Induló. Előadja a kollégiumi zenekar. 2. Három daru. Irta Tompa Mihály. Szavalja Tusa Gábor VIII. o. t. 3. Bethoven: Op. 57. Allegro. Zongorán előadja Csutak Vilmosné urnő. 4. Abt: Dalkeringő. Előadja a kollégiumi férfikar. 5. Részlet Bethoven III-ik (Eroica) Symphoniájából. Előadja a kollégiumi zenekar. 6. Szaval Kovács Benedek VIII. O. t. 7. Népdalegyveleg. Előadja a kollégiumi vegyeskar. 8. Jurek: Induló. Előadja a kollégiumi zenekar. Tánc!”⁶³

A római katolikus nőegylet 1904. február 15-én szervezett *kalikó-bált* Kovásznán Deák Imre színpadon. A rendezvény elnöke Deák Domokosné volt, pénztáros Ignác Lászlóné, jegyző Bajkó Barabásné, ellenőr Véber Sándorné és titkár dr. Szoboszlai László.⁶⁴ A kovásznai általános ipartestület tagjai 1908-ban szerveztek olyan farsangi bált, melynek védnökei dr. Zakariás János, országgyűlési képviselő és Morvay Endre, főszolgabíró volt. A rendezvény bevételét pedig az ipartestület javára fordították.⁶⁵

A kézdivásárhelyi kantai katolikus főgimnáziumban minden esztendőben farsang idején olyan diákünnepséget is szerveztek, amikor egy napra felforgatták a hagyományos diák–tanár szerepeket, viszonyokat. Farsang idején hangsúlyosan profán, sokszor vaskos színjátékokat (pl. istenparódiákat) is bemutattak, melyekben voltaképp az antik korszak isteneit tették nevetségessé, de számos játék éppen a jelenkor és a lokális társadalom szinte minden kigúnyolásra alkalmas közszereplőjét színpadra vitte. Az iskoladramák előadásait rendszerint nemcsak a főgimnázium tanulói és tanárai nézték végig, mivel azokon részt vett a város és a környék lakossága is, hatásuk a környék szokásaira pedig igen jelentős volt.⁶⁶ A régi ferences iskolai színjátszás hagyományai, elemei egészen a 20. századig tovább éltek. A 18–19. században közkedvelt közzjátékok (pl. öregasszonyt megfitalító malom stb.) a második világháború előtti évtizedekben még a privát, családi szférában is felbukkantak. Ennek a karneváli hagyománynak a folytonosságát jelzi egy olyan rövid tudósítás, mely szerint 1907-ben kora délelőtti órákban, 8–10 óra között jelmezes lovagok járták be a várost a *Kossuth-nóta* dallamára, miközben mindenféle tréfás játékot, *bolondságot* űztek, s bevételüket pedig a lovak bérlésére fordították.⁶⁷

⁶² *Székelyföld*. 1904. január 31. XXIII. 9. 3.

⁶³ *Székely Újság*. 1908. január 24. V. 9. 3.

⁶⁴ *Székelyföld*. 1904. február 14. XXIII. 9. 13.

⁶⁵ *Székely Újság*. 1908. február 13. V. 18. 3.

⁶⁶ Rancz 2003. 181–183.

⁶⁷ *Székely Újság*. 1907. február 13. V. 18. 3.

Nemcsak a diákok karneváli multságaiban, hanem a polgári családok körében is ilyenkor olyan játékművek éltek, melyek tudatosan felborították, átrendezték a korábbi, *normális* időszak szakrális–világi viszonyait, kapcsolatait és előírásait. Nagyon sokan katolikus papnak, püspöknek öltöztek be, meggyóntatták azokat, akikkel az utcán vagy a szomszédos házakban találkoztak. Gyónás után olyan Bibliát csókoltattak meg velük, melybe már előzőleg meztelen személyeket ábrázoló fényképeket, nemiszervekre emlékeztető rajzokat vagy szimbólumokat helyeztek. Közkedveltek voltak a férfi–női ruha- és szerepcserék. Farsangi időszakban, esténként, a kézdivásárhelyi utcákon még az 1980-as években is szecessziós viseletben sétálgató *urakkal* és *kisasszonyokkal* lehetett találkozni. Azonban napjainkig népszerűek maradtak az egzotikus figurákat, filmhősöket, idegeneket megjelenítő játékok is: például sokan szerecsennek, arabnak, emberevőnek, amerikai marhapásztornak, többnejű mohamedánnak, óriásnak, púposnak öltöznek be.

A kézdivásárhelyi Vigadóban megszervezett jelmezes társas bálók jelentős hatást gyakoroltak a farsangvégen gyakorolt falusi multságokra is. Háromszék polgáriassultabb falvaiban rendszerint a tűzoltó egyesületek és fúvószenekarok szerveztek városi karneválokat utánzó ünnepségeket. A résztvevőket legtöbbször nyomtatott plakátokkal és meghívókkal invitálták, azokban pontosan közölték az ünnepség programját, táncrendjét, szervezőinek és védnökeinek nevét.⁶⁸

A polgári bálók maszkjait sem a tradíciók, sem a korábbi évek mintái jelentősebb mértékben nem határozták meg. Legtöbbször éppen az újszerűsége és a résztvevők tudatos meghökkentésére törekedtek. Itt jegyezzük meg, hogy a bálók táncrendjében rendszerint a Budapesten és a vidék városaiban is közkedvelt, népszerű táncokat járták. Ügyes vállalkozók már a farsang kezdetétől táncoktatást szerveztek a háromszéki falvakban és mezővárosokban. Például 1909. január 13-tól kezdődően Izsák Ferenc okleveles tánctanár a céhes városban hat héten át oktatta a polgári táncokat, köztük az akkor népszerű bostont.⁶⁹

A különféle polgári egyletek – tűzoltók, iparosok, gazdakörök – farsang idején vidám és színes jelmezes bálók rendeztek. Már a 19–20. század fordulóján budapesti zenészek szerveztek tánciskolákat Zabolán is, éppen ezért a téli vigasságok nótái között a helyi muzsikuskok a pesti vigadók legdivatosabb táncaiból, zenéiből is játszottak. A háromszéki falvak farsangi báljain, egészen az 1940-es évek végéig, rendszerint kötött polgári táncrendben mulattak.⁷⁰

Például Zabolán egy ilyen táncmultság előtt a fiatalok 1927-ben bemutatták a *Gyimesi vadvirágok* című színjátékot, s a szereplők utána ugyanabban a kosztümben szórakozták végig az estét. A multság csúcspontján egy mókásabb férfi feleségével sátoros cigány-

⁶⁸ Általában Turóczy István kézdivásárhelyi nyomdájában készítették. Lásd *Székely Hírlap*. 1908. február 7. IV. 11. 3.

⁶⁹ *Székely Hírlap*. 1909. január 6. V. 2. 3.

⁷⁰ Lásd még Pozsony 1996, 2012. 174.

nak öltözve vonult be a terembe, miközben a rongyos ruhákba becsavart gyermekeik egy számarra helyezett átalvetőből kandikáltak ki.⁷¹

A torjai fiatalok 1907-ben február közepén szerveztek három napos farsangi multságot, melynek bevételét az ifjúsági egyesület javára fordították.⁷² Egy rövid tudósítás ugyanabban az évben arról számolt be, hogy farsang utolsó vasárnapján este Ozsdolán műsoros multságot szerveztek, de a résztvevők nagy száma és a bálterem kicsi mérete miatt a jelenlévőket két csoportra osztották, tehát csak felváltva táncolhattak. Emiatt azonban olyan szóváltás keletkezett, hogy a multság tömeges verekedésbe torkollott.⁷³

A felsőcsernátoni ifjúság szintén abban az évben, március 31-én szervezett színelőadással egybekötött, zártkörű táncmultságot, melynek elején bemutatták a *Falu rossza* című három felvonásos népszínművet. A szervezők a rendezvény bevételét a református templom javítására fordították.⁷⁴ A *Székely Újság* 1908-ban rövid tudósításokban reklámozta, hogy a futásfalvi, az ikafalvi és a torjai fiatalok táncvigalmat szerveztek a helyi iskolák épületében.⁷⁵ A szárazpataki ifjak pedig a helybeli multság elején a János vitézt adták elő.⁷⁶

Alsócsernátonban 1908. február 18-án olyan műsorral összekötött táncmultságot szerveztek, melynek bevételét az állami és a római katolikus iskolák felszerelésére, valamint orgonaalapjára fordították. Annak műsora a következő volt: „1. Előszó: előadják két cimbalmon Szabó Ilona és Szabó Irén. 2. Felolvasást tart Kacsó Boldizsár. 3. Csalogány dal: éneklük Csiki Ida, Dulló Anna, Kelemen Erzsike, Kelemen Piroska, Szabó Ilona, Szabó Irén, Sebestyén Mariska, Vitályos Irma és Vitályos Margit. 4. Bolondok a szerelmesek előadja Sebestyén Mariska. Ezek után következik a reggelig tartó tánc.”⁷⁷ A zord időjárás ellenére az állami iskola épületében nagyszámú *disztingvált* közönség gyűlt össze a faluból és a vármegye legtávolabbi részéből, s az est fényét elsősorban Szabó Géza, néhai csernátoni református lelkész két lányának pompás cimbalomjátéka emelte.⁷⁸

Ugyanabban az évben a berecki ifjak zártkörű táncmultságot szerveztek a helybeli internátusban elhelyezett, szegényebb rendű tanulók megsegítésére, másrészt pedig a Gábor Áron szobor-alap javára.⁷⁹ A helység *Gazdaköre* február 6-án szervezte meg nagyszerű bálját, melynek tiszta jövedelmét a *Hitelszövetkezet* pénztárának ajánlották fel. „A meghívó jelszavát megértette a berecki intelligencia, az iparos osztály, kik oly nagy számban jelentek meg, hogy alig volt képes a tágas iskolai terem azok befogadására.”⁸⁰

⁷¹ Pozsony 2012. 174–175.

⁷² *Székely Újság*. 1907. január 29. IV. 21. 3.

⁷³ *Székely Újság*. 1907. február 14. IV. 33. 2.

⁷⁴ *Székely Újság*. 1907. március 27. IV. 61. 3.

⁷⁵ *Székely Újság*. 1908. február 2. V. 13. 3.

⁷⁶ *Székely Újság*. 1908. február 11. V. 17. 2.

⁷⁷ *Székely Újság*. 1908. február 16. V. 19. 3. és február 20. V. 21. 2.

⁷⁸ *Székely Újság*. 1908. február 20. V. 21. 2.

⁷⁹ *Székely Újság*. 1908. február 27. V. 24. 3.

⁸⁰ *Székely Hírlap*. 1909. február 18. IV. 14. 3.

A szomszédos kézdimartonosi ifjak 1908 farsangján szintén jótékonsági céllal szerveztek műsoros táncmulatságot, melynek műsora a következő volt: „1. Megnyitó zene. 2. Szavalt Boros Zsuzsika. 3. Dalokat adtak elő Farkas L. Veronika és Farkas L. Mihály. 4. Felolvasást tartott Finta Győző. 5. Karének. Előadták Farkas L. Veronka, P. Szlécsány Juliska, Farkas Anna, Farkas L. Mihály, Finta Győző és Máthé István. 6. Monológot adott elő Máthé István. Az egész multság jól sikerült, a kedv nagy volt, a tánc egész reggelig tartott.”⁸¹ Szintén 1908 februárjában a zágoni *Függetlenségi és 48-as Kör* szervezett bált Orbaiszék nagyközségében, melynek fővédnökei Elekes Béla, főispán és Zakariás János, országgyűlési képviselő voltak.⁸²

Néhány faluban azt tapasztaltuk, hogy a hagyományosabb falusi farsangi szokások és az újabb karneváli multságok nem különültek el élesen egymástól, mivel azok szervesen egymás mellett élhettek egészen napjainkig. Az újabb karneváli elemek (pl. újszerű, egzotikus maszkok) elsősorban a polgári jellegű, zárt báltermekben megszervezett táncmultságok idején éltek tovább, míg az archaikus, mágikus elemekben gazdag, temetést vagy esküvőt parodizáló játékok elsősorban a polgári bált követő, tehát a farsangi multságokat bezáró felvonulások keretében maradtak fenn.

A legtöbb háromszéki faluban, elsősorban a polgárosulás és a városi minták hatására, a nagyobb tömegeket, embercsoportokat megmozgató, felvonuló jellegű játékformák fokozatosan eltűntek már a második világháború végéig. Helyüket általában azok a jelmezes, társas- vagy kosarásbálok vették át, amiket rendszerint a települések polgári értékek iránt fogékonyabb elitje, értelmiségi, *pantallós*, kézműves rétege szervezett. A legtöbb településben egy-egy öntevékeny polgári intézmény (pl. tűzoltóegylet, fűvőszenekar, dalárda stb.) szervezte és bonyolította. Azonban a második világháborút követő kommunista kultúrpolitika alacsonyán képzett propagandistái mélyen megvetették nemcsak a polgárosult rétegek sajátos életmódját, hanem azoknak kultúráját is. Sok háromszéki faluban hatalmi szóval, erőszakkal tiltották meg a társasbálok megszervezését, máshol pedig a kollektivizálás és a szocialista kultúrpolitika sodorta el. Erdővidék pár hagyományörző falujában (pl. Bölönben, Felsőrákoson és Vargyason), kisebb-nagyobb megszakításokkal, egészen az 1989-es rendszerváltásig megszervezték farsang idején a pontosan stuktúrált társas- és kosarásbálokat. Míg a farsangi multságokon a fiatalok és az idősebbek közösen szórakoztak, addig a *kosarásbálokon* elsősorban a házasemberek és a családosok vettek részt. Feleségeik erre az alkalomra rendszerint radinás kosarakban vittek élelmet és italt, amit a bálteremben megterített asztalokra helyeztek, majd ugyanott közösen fogyasztották el a táncok szüneteiben.⁸³

Itt jegyezzük meg, hogy egészen az 1962-es kollektivizálásig rendszerint kolbászt, szalonnát, vöröshagymát, sonkát, kalácsot, bort, pálinkát és fánkot vittek a kosaras bálokba. A farsangi víg hetek alatt még sok családnál disznót vágtak, éppen ezért ilyenkor még

⁸¹ *Székely Újság*. 1908. február 18. V. 20. 3.

⁸² *Székely Újság*. 1908. március 1. V. 25. 3.

⁸³ Jánosi 2008. 21–25, Nagy S. 2013. 99–100.

többször került friss és füstölt hús az asztalra. Háromszéken általánosan elterjedt és kedvelt volt a tárkonyos csirke-, disznóhúsos káposzta- és agyasleves. Közkedveltek voltak a disznóhússal készített káposztás ételek (töltött és székely káposzta). Különösen a farsáng végi időszakban kürtőskalácsot és fánkot sütöttek.⁸⁴

Érdekes, hogy közvetlenül az 1989-es hazai rendszerváltozás után számos háromszéki faluban felújították az archaikusabb, felvonuló szokásformákat, melyek éppen sajátos jelképeik (pl. székely és huszár öltözet, nemzeti színű szalagok, zászlók és kokárdák, magyar és székely himnusz stb.) segítségével elsősorban a magyar, másodsorban pedig a regionális (székely), harmadsorban pedig a helyi azonosságtudatot fejezik ki. Az utóbbi évtizedekben az volt megfigyelhető (pl. Csernátonban, Bölönben stb.), hogy a helyi falusi társadalom gyors modernizációja és atomizálódása végül is azt eredményezte, hogy ezek a közösségi jellegű szokásváltozatok fokozatosan eltűntek. Azonban a szorosabb testvértelepülési kapcsolatok és a lokális kultúra bemutatásának igénye, valamint a turizmus és a média érdeklődése ideiglenesen még késleltetni és lassítani tudja ezt a folyamatot.

Háromszéki értelmiségiek, polgári családi hagyományokkal rendelkező személyek közvetlenül Románia európai struktúrákba való integrációja után, az utóbbi tíz évben nagyon sok településben felújították a szocialista korszak által erőszakosan félbeszakított és tiltott, korábbi polgári karneváli hagyományokat, mulatságokat. A helyi politikai, adminisztratív, gazdasági, kulturális elit számos helységben a lokális társadalom többi rétegétől elkülönülve, immár igényesebb és választékosabb helyszíneken, öltözetekben, zenével, táncokkal és ételneműekkel szervez polgári jellegű bálakat.

*

Összegezőképpen megállapíthatjuk, hogy az „ördög ünnepén” gyakorolt szokásokat és játékokat alapvetően meghatározta a helyi közösségek hagyománya, kultúrája és társadalmi szerkezete, így rendszerint jól meghatározott rendszerbe szerveződtek.

Kiemeljük, hogy a különböző farsangi szokásokban való cselekvő vagy passzív részvételt szintén helyi utasítások határozták meg. A zárt családi terekben megszervezett fonóházakba elsősorban asszonyok és lányok jártak, ahol közfigyelem közepette fontak, varrtak és szórakoztak. Idősebb háromszéki asszonyok az 1970-es években még emlékeztek arra, hogy a farsang végén a fonóházakban olyan mulatságokat szerveztek, ahonnan kizárták a férfiakat és felszabadultan játszottak. A lányok fonóházait rendszerint legények is felkeresték, így a szorgos munkavégzés mellett azok a felszabadult vidámságnak, szórakozásnak és párválasztásnak is fontos helyszínei és keretei voltak. A lányok és az asszonyok fonóházait a legények és a férfiak különböző maszkos csoportjai (pl. kéregető

⁸⁴ Lásd Szócsné Gazda 2012d.

cigány család, kecskejátékosok) is meglátogatták. Rendszerint ezekben a privát terekben, fonóházakban készítették elő a publikus terekben előadott farsangvégi felvonulásokat.

A háromszéki falvakban megszervezett felvonulásokban rendszerint csak férfiak vehettek részt. Az álesküvőt vagy az áltemetést utánzó, parodizáló játékok női (cigány-, meny- és úriasszony, szakácsnő) szerepeit is csak legények és férfiak alakíthatták. Azonban a falvakon vagy a mezővárosokban megszervezett farsangzáró mulatságokban, polgári bálokban a férfiak már feleségeikkel, a legények pedig lányokkal táncoltak és szórakoztak együtt.

A farsangi szokások Háromszéken is rendszerint egy játéktérben gyűjtötték össze a különböző társadalmi csoportokhoz, rétegekhez tartozó személyeket (pl. földműveseket, kézműveseket, kereskedőket, értelmiségieket és nemeseket), tehát ezek a felszabadult játékok jelentős mértékben erősítették és növelték a helyi társadalmak összetartozását is.⁸⁵ Apor Péter a *Metamorphosis Transylvaniae* című, 1736-ban befejezett emlékiratában örökítette meg, hogy farsang idején „az atyafiak és nemesek egy szánba beültenek, zekében, harisnyában öltöztenek, az szán előtt hat ökör volt, közöttök két-három cseber bor, s úgy ittak s úgy jártak egymáshoz, csuklyát vontak az nyakokba, botot az kezekben, feles cigány hegedűsök, dudások az szánban, kiáltásokkal, muzsika-szóval, úgy járták az tartományt.”⁸⁶ Cserei Mihály az emlékirathoz fűzött megjegyzéseiben a szokás erdővidéki formáját írta le saját élményei alapján. „Azt tudom és láttam, mikor szegény atyámhoz áltajött Bölönből Kálnoki Farkas, Ürmösről Maurer Mihály, itt ittanak estve zekében, harisnyában öltöztenek, csuklyát a nyakokban, botot a kezekben, szánban tizenkét ökröt befogtanak, bele ültek a cigány hegedűsökkel együtt, a szán közepin egy öreg cseber bor volt edényekkel együtt, megindultak, itt Nagy-Ajtán muzsikaszóval, kiáltozással s ivással egybenjárták a falut, által mentek Ürmösre, ott is úgy kalandoztak a falun s szerte-szélyel viradtig, onnan Bölönbe, ott similiter cselekedtenek. Cselekedné csak most valaki, nem olyan fő emberek, csak valami alávaló egy-házi nemesek, minnyárt excommunicálnák az emberséges emberek consortiumából. Kényesek a mostani emberek s fősvények, mégis többire koldusok a szegények.”⁸⁷

A fonóházakban rendszerint népszerű dalszövegek csendültek fel, míg az oda látogató kecskemaszkosok játékában már kötött rigmusok és tréfás párbeszéddek is előfordultak. Az álesküvők és áltemetések keretében rendszerint alkalomhoz fűződő dalok, prédikációk, búcsúztatók vaskos elemekben gazdag parodisztikus változatai, valamint rigmosos adománykérő és -köszönő formulák hangzottak fel. Ezeket a szövegeket általában kollégiumokban tanuló diákok, sorkatonák, kántortanítók és helyben élő rímfaragók alkották, éppen ezért szoros kapcsolatban álltak a protestáns és a katolikus kollégiumi folklórral, különböző liturgikus szövegekkel is. A zárt terekben megszervezett urbánus és polgári

⁸⁵ Lásd Burke 1991. 43–45.

⁸⁶ Apor 1927. 29–30.

⁸⁷ Apor 1927. 13. számú megjegyzése.

mintákat követő bálokban a szervezők előre megírt, emelkedett és tréfás elemeket szervezen ötvöző, sokszor nyomtatott köszöntő jellegű szövegeket olvastak fel a résztvevőknek.

A fonóházak különösen a legények és a zenészek megérkezése után voltak hangosak, amikor a résztvevők hangosan énekeltek, muzsikáltak és vidáman táncoltak. A különböző kecskemaskos csoportok tagjai szintén hangos muzsikával és énekszóval közelítették meg a fonóházakat. A publikus tereken, utcán felvonuló csoportokat általában nagyon hangos ének- és muzsikaszó, kolompolás, túlkölés, zajkeltés kísérte. A hangjelek segítségével a családi porták elé kiállt „nézők” pontosan tudták, hogy a falu utcáin épp hol tart a farsangos csoport. A zárt tereken megszervezett farsangi táncmulatságok és polgári bálok keretében már legtöbbször városi eredetű muzsika csendült fel.

A lányok és az asszonyok fonóházaiban kezdetben még fontak és varrtak is, majd a legények megérkezése után már közös éneklésre, tréfás párvalasztó- és maszkos kecskejátékokra is sor került. Kiemeljük, hogy a farsang idején megszervezett felvonulásoknak, falubejárásnak hajdanán mágikus, termékenységre utaló funkciói is voltak. Háromszéki falvakban is úgy vélték, hogy a téli, minél hosszabb felvonulás, szánkázás, szánázás eredményeképpen magasra fog nőni a kenderük. A felvonulások keretében a hangos zajkeltésnek, muzsikának egyrészt figyelemfelhívó, másodsorban pedig gonoszúzó funkciója is élt. A közös térben megszervezett falusi és városi táncmulatságok elsősorban hatékonyan összetartották a lokális közösséget, másodsorban pedig rituális eszközökkel mutatták fel a helyi társadalom egységét.

A fonóházakban megjelenő munkaeszközöknek (fonó, orsó, fonókerék) nemcsak praktikus, hanem szimbolikus jelentései is éltek: a lányok és az asszonyok kézügyességét, szorgalmát, specifikus foglalkozását reprezentálták. A felvonuló játékokban számos hétköznapi tárgy (pl. koporsó, kereszt, kályha, harang, csengettyű, szekerkerék) jelent meg sajátosan új kontextusban. A különböző állatokat és zsánerfigurákat (kecskét, medvét, vőlegényt, menyasszonyt, muzsikus cigányokat, orvost, szakácsnőt, papot, kántort, ministránsokat, siratóasszonyokat, úrhölgyeket és úrfikat) megjelenítő maszkokat, öltözeteket legtöbbször családi ruhatárak elhasználtabb darabjai közül válogatták. Sokszor csak erre az ünnepkörre készítették bőrből és rongyból, vagy éppen festéssel az identitásukat ideiglenesen megváltoztató álarcaikat. Megjegyezzük, hogy a speciális maszkok sorában Erdővidéken különböző kecskemaskok éltek, de elterjedtek voltak a különböző szalmabábuk is, melyeket Ádámnak és Évának, közéleti embereknek alakítottak ki.

A farsangi víg hetek gasztronómiai rendjét elsősorban a pazarló fogyasztás jellemezte, amikor legtöbbször disznóhúsból előállított ételeket fogyasztottak pálinka és bor kíséretében. Éppen ezért az ünnepkört záró felvonulásokban már hosszabb, kihegyezett karóra feltűzött savanyú káposztát, hagymát is hordoztak körbe, mint a csakhamar elkezdődő böjtös korszak szimbólumait. Háromszéki falvakban is előfordult, hogy a telet, farsangot szimbolizáló szalmabábunak, „halottnak” murok, hagyma vagy krumpli segítségével nadrágján megjelenítették titkos tagját is. Kiemeljük, hogy ebben a különleges időkeretben arcukat maszkokkal, festékekkel elváltoztatták, tehát ez a periódus jó alkal-

mat teremtett arra is, hogy a háromszékiek más nemi, nemzetiségű, vallási, társadalmi csoportokhoz tartozó emberekké vagy éppen állatokká váljanak.

A különböző felvonulásokban elsősorban színes szalagokkal feldíszített lovak vesznek részt, de számtalan helyen élő juhokat és szamarakat is felvonultattak sajátos üzenetek közvetítésére. A kivételes képességekkel rendelkező kecskét a különböző fonóházi játékokban már speciális maszkok segítségével jelenítették meg.

A háromszéki farsangi szokások térhasználati szintén rendezett volt. Egészen a kollektivizálásig a fonókat családi, tehát privát terekben, hajlékokban szervezték meg, s természetesnek vélték, hogy minden héten a fonót más és más család házában szervezik meg, ahová nemcsak asszonyok és lányok, hanem legények vagy maszkos csoportok is beléphetnek. Különösen az asszonyok a fonóévadot záró napokban ugyanott vidám, felszabadult mulatságokat szerveztek, azoknak csúcspontján kimentek a szabadba, ahol egymást szánon húzták, beborogatták a hóval teli sáncba, vagy éppen egy-egy közeli domb- vagy hegyoldalra ereszkedtek le vidáman.

Az esküvőt és a temetést utánzó csoportok rendszerint a települések adminisztratív és egyházi centrumából indultak, majd kint a szabadban, az utcákon vonultak végig, közben pedig megálltak kisebb-nagyobb terekben, utcák kereszteződésénél. Miután végiglátogatták a falut, újból visszatértek a település központjába, ahol már zárt térben, közösségi ingatlanban (művelődési házban) együtt mulattak, táncoltak egészen éjfélig. Tehát a felvonuló és a helybenmaradó (bálok) szokásokra rendszerint a publikus terekben került sor. Megjegyezzük, hogy színterminológus falvakban egészen a 20. század elejéig a farsangos csoportok minden évben a templomtérről indultak, majd a parókia udvarán zárták felvonulásukat, ahol ellenőrzött formában, a plébános szeméi előtt vidáman táncoltak és mulattak.

A farsangi szokásokra minden évben vízkereszt napja és húshagyókedd között került sor. Ezekben a téli hetekben a falusi gazdáknak még nem kellett kijárniuk a mezőre, jobban ráértek a felszabadult mulatságokra, vidám játékokra. A farsanghoz számtalan olyan szokás is társult (pl. tél elégetése, tavasz behozatala), mely az idő manipulálását, rituális eszközökkel való befolyásolását és a termékenység preventív jellegű biztosítását eredményezte. Különösen az ünnepkör végén, húshagyókedden és az azt megelőző napokon sűrűsödtek Háromszéken is a csoportos, közösségi jellegű, zenés-táncos mulatságok, vidám játékok és felvonulások. Kiemeljük, hogy a maszkos csoportok tagjai rendszerint meglátogatták a szomszédos falvak lakosságát is, akiket meghívtak a farsangzáró vidám mulatságokba. A farsangi események egy térben és időkeretben gyűjtötték össze egy-egy település, falucsoport lakosságát, megerősítették annak kohézióját, s különösen a sok vidám, felszabadult játékkal elősegítették annak bizalmát és jövőtudatát.

Képek

Lovas farsangolás. Alsócsernáton 1993.

*Álmenyasszony és álvőlegény.
Alsócsernáton 1993.*

*Álmenyasszony.
Alsócsernáton 1993.*

Lovas farsángolók. Alsócsernáton 1993.

Musztikás. Bölön 1983.

Farsangi álmennyasszonyok és álvőlegények. Bölön 1983.

Maszkosok. Bölön 1983.

Csúfok. Bölön 1983.

Rongyosok. Bölön 2013. (Henning János)

Legények piros szalagos sapkában. Bölön 1996. (Erdélyi Péter Zoltán)

Lovas farsangi felvonulás. Bölön 1996. (Erdélyi Péter Zoltán)

Lovas farsangosok. Bölön 2004. (Henning János)

Keréken forgó bábuk. Bölön 1996. (Erdélyi Péter Zoltán)

A musztkás szalmakalapos lovon. Bölön 2013. (Henning János)

Női szoknyába öltözött fúvós. Bölön 1996. (Erdélyi Péter Zoltán)

Farsangi menet. Bölön 2004. (Henning János)

Farsangi lovas menet a vár alatt. Bölön 2013. (Henning János)

Álmenyasszony és álvőlegény szekéren. Gelence 1993.

Szekéren táncoló fiatalok. Gelence 1993.

Új pár a szekéren. Gelence 1993.

Cigánycsaládot utánozó maszkosok kóboros szekéren. Gelence 1993.

Áltemetés. Bereck 1993.

Farsangtemetés. Bereck 1993.

Bagolytemetés. Felsőlemhény 1992.

Búcsúztatják a baglyot. Felsőlemhény 1992.

A bagoly koporsója és keresztje. Felsőlemhény 1992.

Szekéren mozgó farsangi konyha. Alsólemhény 1992.

Álpap, kántor és ministránsok farsangi szekéren. Alsólemhény 1992.

Ádám és Éva. Alsólemhény 1992.

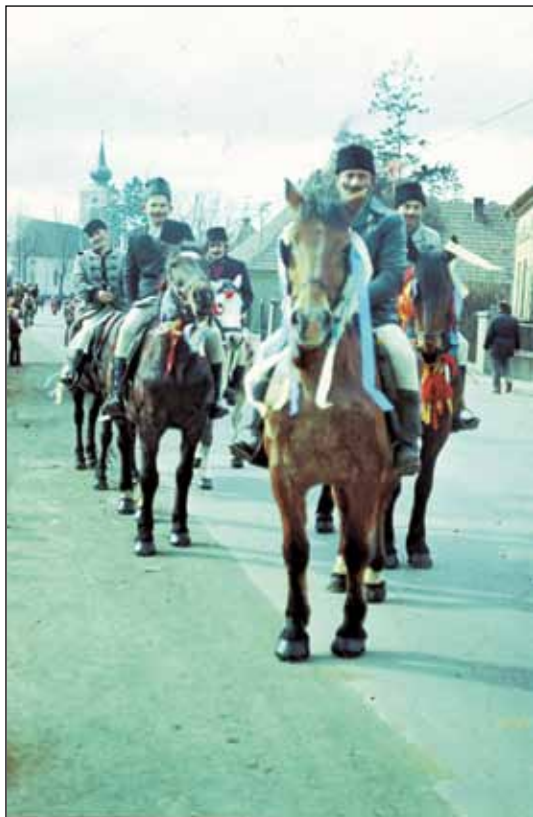

*Alakoskodó fordított pártcímerrel a hátán. Bereck 1993.
(Erdélyi Péter Zoltán)*

Bányászalakoskodók. Alsólemhény 1992.

Lovas fársángosok. Uzon 1987.

Úri fársángosok hintón. Uzon 1987.

Fársángosok hintón. Uzon 1987.

Kecszejátékosok. Bardóc 1986.

Kecskemaszkos játék résztvevői. Olasztelek 1986.

Csernátони maszkosok a város főterén. Kézdivásárhely 1999. (Dimény Attila)

Csernátониak a céhes város főterén. Kézdivásárhely 1999. (Dimény Attila)

Útban Európa felé. Kézdivásárhely 1999.
(Dimény Attila)

Keréken forgó bábuk. Kézdivásárhely 1996.
(Dimény Attila)

Farsangtemetés. Kézdivásárhely 2002. (Kozma Imre)

Farsangi bábu nyitott koporsóban. Kézdivásárhely 1999. (Dimény Attila)

Az égő farsangi bábu búcsúztatása. Kézdivásárhely 1999. (Dimény Attila)

Bábuégetés iskolai karnevál végén. Sepsiszentgyörgy 2015. (Albert Levente)